

Fale Alea 'o Tonga

KO E MINITI 'O E

FEME'A'AKI

'A E

HOU'EIKIM MIPA

'O E

FALE ALEA 'O TONGA

FIKA	1
'AHO	Tusite, 6 Sune 2017

Fai 'i Nuku'alofa

HOU'EIKI M MIPA 'O E FALE ALEA

'Eiki Sea Fale Alea

Lord Tu'ivakan

'Eiki Fakaafonganga N pele, Vahefonua Tongatapu

Hou'eiki Minisit Kapineta

'Eiki Pal mia

'Eiki Tokoni Pal mia

'Eiki Minisit Fonua, Ngaahi Koloa Fakaenatula

& Kau Tau 'a 'Ene 'Afi

'Eiki Minisit Pa'anga & Palani Fakafonua

'Eiki Minisit Fefakatau'aki, Ngaahi Ng ue 'a e Kakai

'Eiki Minisit Polisi & T mate Afi

'Eiki Minisit T naki Pa'anga H Mai & Tute

'Eiki Minisit Lao & Pil sone,

'Eiki Minisita Ngoue, Me'atokoni, Ngaahi Vao'akau, Toutai

'Eiki Minisit Ngaahi Kautaha Pisinisi 'a e Pule'anga

'Eiki Minisit Mo'ui

'Eiki Minisit Ngaahi Ng ue Lalahi & Takimamata

'Eiki Minisita Ako & Ako Ng ue

Samuela 'Akilisi P hiva

Siaosi Sovaleni.

Lord Ma'afu Tukui'aulahi

Tevita Lavemaau

M teni Tapueluelu

Dr. P hiva Tu'i'onetoa

Sione Vuna Fa'otusia

S misi Taelangi Fakahau

Poasi Mataele Tei

Dr. Saia Ma'u Piukala

Semisi Lafu Kioa Sika

Penisimani 'Epenisa Fifita

Hou'eiki Fakaafonganga N pele

Lord Tu'i' fitu

Lord Vaea

Lord Tu'ilakepa

Lord Tu'iha' angana

Lord Tu'iha'ateiho

Lord Nuku

Lord Fusitu'a

'Eiki Fakaafonganga N pele Fika 1 Vava'u.

'Eiki Fakaafonganga N pele Fika 1 Tongatapu

'Eiki Fakaafonganga N pele Fika 2 Vava'u.

'Eiki Fakaafonganga N pele Fika 1 Ha'apai

'Eiki Fakaafonganga N pele Fika 2 Ha'apai

'Eiki Fakaafonganga N pele 'Eua

'Eiki Fakaafonganga N pele Ongo Niua

Kau Fakaafonganga Kakai

Fakaafonganga Kakai 5, Tongatapu

Fakaafonganga Fika 12, Ha'apai

Fakaafonganga Fika 13, Ha'apai

Fakaafonganga Fika 15, Vava'u

Fakaafonganga Fika 16, Vava'u

Fakaafonganga Kakai 17, Ongo Niua

Dr. 'Aisake Eke

Vili Manuopangai Hingano

Veivosa *Light of Life* Taka

S miu Kuita Vaipulu

'Akosita Havili Lavulavu

Sosefo Fe'aomoeata Vakati

FALE ALEA 'O TONGA

**'ASENITA FAKAANGAANGA FIKA 01/2017
FAKATAHA 'A E FALE ALEA 'O TONGA**

*'Aho Monite 30 Sanuali, 2017
10.00am.*

HOKOHOKO 'O E NGAUE 'A E FALE ALEA

Fika 01	:	Lotu
Fika 02	:	Ui 'o e Hou'eiki Memipa 'o e Fale Alea
Fika 03	:	Me'a 'a e 'Eiki Sea 'o e Fale Alea
Fika 04	:	Ngaahi Fakamatala Fakata'u:
		4.1 Potungaue Tanaki Tukahau mo e Tute 2015-2016 4.2 'Ofisi 'o e Palemia 2015 4.3 Potungaue Polisi Tonga 2013 mo e 2014 4.4 Poate Sino'i Pa'anga Malolo mei he Ngaue 2015/2016
Fika 05	:	KOMITI KAKATO:
		5.1 Feme'a'aki 'i he Ngaahi Kaveinga Fekau'aki mo e Sipoti 2019
		5.2 Tali mei he Pule'anga ki he Ngaahi 'Asenita Ngaue na'e tuku mei he Fale Alea ki he Pule'anga 'i he 2015
		5.3 <u>Lipooti 'A'ahi Faka-Fale Alea:</u> 5.3.1 Vahenga Fili Vava'u 15 5.3.2 Vahenga Fili Ha'apai 13 5.3.3 Vahenga Fili Vava'u 16 5.3.4 Vahenga Fili Ha'apai 12
		5.4 Lipooti Folau Fekau'aki mo e Pule 'a e Lao mo e Ngaahi Totonu 'a e Tangata. Lonitoni, Pilitania 7 - 8 Sepitema, 2015.
Fika 06	:	Ngaahi Me'a Makehe
Fika 07	:	Kelesi

Fakahokohoko

Fale Alea ‘o Tonga	5
Fakafuakava’i ‘o e ‘Eiki Minisit Polisi	5
Ui ‘o e Falé	6
Poaki.....	6
Me’a e ‘Eiki Sea	7
L pooti K miti Tali Folofola	7
Lau Tali Folofola	7
Tokanga ki he palakalafi 13	9
Fokotu’u tukuhifo Tali Folofola ke fakalelei’i he K miti Kakato	10
Fokotu’u ke fokotu’u pe ko e to’u Fale Alea eni hono fiha	11
Fokotu’u ke to’o fakatou’osi m tu’a mo e finemotu’a	16
Fokotu’u ke tali Tali Folofola	17
Fokotu’u ke ngaue’aki ‘a e ‘oku mau” to’o tu’unga m tu’a	18
Feme’a’aki he palakalafi f e Tali Folofola	19
Mahu’inga ke ‘ilo ko e Fale Alea hono fiha eni.....	19
Fokotu’u fakakau Tali Folofola ‘ikai fakakakato ng ue ki he fiema’u vivili kakai	22
Tapou ke tauhi ngeia mo e molumalu Fale Alea.....	24
P loti’i ‘o tali Tali Folofola & ngaahi fakatonutonu	32
L pooti ki he ng ue kuo lava he Kōmiti Kakato	32
P loti’i ‘o tali Tali Folofola & ngaahi fakatonutonu mei he K miti Kakato	32
Kelesi.....	33
Fakam ’opo’opo Feme’a’aki Fale Alea ‘o Tonga	34

Fale Alea 'o Tonga

'Aho: T site 6 Sune, 2017

Taimi: 1000–1010 Pongipongi

S tini Le'o: Me'a mai e 'Eiki Sea e Fale Alea.

'Eiki Sea: 'Eiki N pele Fika 1 'o Tongatapu, k taki 'o tataki ...

(Na'e fakahoko 'e he 'Eiki N pele Fika 1 'o Tongatapu, 'Eiki N pele Vaea, 'a e lotu kamata 'a e Fale ki he 'aho ni.)

<001>

Taimi: 1010-1020

'Eiki Sea: M 1 . Kole p mu'a ki mu'a ke tau tali uí ke 'uluaki fai e fakafuakava'i 'a e 'Eiki Minisit fo'ou, 'Eiki Minisit Polisi mo e Ng ue ki he T mate Afí. Kae kole atu p ki he 'Eiki Minisit *Public Enterprise* ke mo me'a 'o fakafe'ao mai p 'Eiki Minisit ke fakafuakava'i p .

Kalake Pule: 'Eiki Minisit k taki 'o to'o e Tohi Tapu 'i ho nima to'omata'ú pea ke angimui mai ke fakahoko ho fuakava.

Fakafuakava'i 'o e 'Eiki Minisit Polisi

Kalake Pule: 'Oku ou fuakava ...

'Eiki Minisit Polisi: 'Oku ou fuakava ...

Kalake Pule: 'I he 'ao 'o e 'Otuá ...

'Eiki Minisit Polisi: 'I he 'ao 'o e 'Otuá ...

Kalake Pule: Te u talangofua mo'oni ...

'Eiki Minisit Polisi: Te u talangofua mo'oni ...

Kalake Pule: Ki he 'Ene 'Afi ko Tupou VI ...

'Eiki Minisit Polisi: Ki he 'Ene 'Afi ko Tupou VI ...

Kalake Pule: Ko e Tu'i totonu 'o Tonga ...

'Eiki Minisit Polisi: Ko e Tu'i totonu 'o Tonga ...

Kalake Pule: Pea ‘e te u tauhi m ’oni’oni mo haohaoa ...

‘Eiki Minisit Polisi: Pea ‘e te u tauhi m ’oni’oni mo haohaoa ...

Kalake Pule: ‘A e Konisit tone ‘o e Pule’anga ‘o Tongá ...

‘Eiki Minisit Polisi: ‘A e Konisit tone ‘o e Pule’anga ‘o Tongá ...

Kalake Pule: Pea faitotonu mo m ’oni’oni ...

‘Eiki Minisit Polisi: Pea faitotonu mo m ’oni’oni ...

Kalake Pule: ‘A e lakanga mo e ng ue ‘o e Fale Aleá.

‘Eiki Minisit Polisi: ‘A e lakanga mo e ng ue ‘o e Fale Aleá.

Kalake Pule: Ko au M teni Tapueluelu.

‘Eiki Minisit Polisi: Ko au M teni Tapueluelu.

Kalake Pule: K taki ‘o ‘uma ki he Tohi Tapú.

‘Eiki Sea: M l ‘aupito ‘e ‘Eiki Minisit Polisi. K taki Kalake ‘o fai mai ‘etau tali uí.

Ui ‘o e Falé

Kalake T pile: Tapu mo e ‘Eiki Sea ‘o e Fale Aleá. Tapu mo e ‘Eiki Pal miá mo e Hou’eiki Minisit . Tapu mo e Hou’eiki Fakafofonga N pele ‘o e fonuá kae ‘uma’ ‘a e Hou’eiki Fakafofonga ‘o e Kakaí kae ‘at ke fakahoko hono ui ‘o e Falé ni ki he pongipongí ní, ‘aho T site ‘aho ono ‘o Sune 2017.

Kalake T pile: ‘Eiki Sea kole ke u to e fakaongo mu’a.

‘Eiki Sea: M l .

Kalake T pile: ‘Eiki Minisit Ng ue, Me’atokoni, Ngaahi Vao’akaú mo e Toutaí, ‘Eiki N pele Tu’i’ fitu, ‘Eiki N pele Fusitu’a. ‘Eiki Sea ko e ngata’angá e tali ui e Falé ki he pongipongí ní.

Poaki

Ko e ‘Eiki Tokoni Pal miá pea mo e ‘Eiki Minisit F fakatau’akí ...

<002>

Taimi: 1020-1030

Kalake T pile: Fefakatau‘akí, Ng ue ‘a e Kakaí, Pa‘anga H Maí pea mo e Tuté ‘oku na poaki mai folau fatongia fakapule‘anga. Pea ko e Hou‘eiki M mipa ‘oku ‘ikai tali honau uí, ai e tui ‘oku nau me‘a t mui mai p ‘Eiki Sea. M l ‘aupito.

Me‘a e ‘Eiki Sea

‘Eiki Sea: M l . Tapu mo e ‘afio ‘a e Tolu Taha‘i ‘Otu‘a ‘i hotau lotolotonga. ‘Oatu foki ‘a e fakatapu ki he ‘Ena ‘Afifio, Tama ko Tupou VI ko e Tu‘i e ‘Otu Tongá, kae ‘uma‘ e Ta‘ahine Kuini, Kuini Nanasipau‘u mo e Fale ‘o Ha‘a Moheofo. Tapu foki ki he Pal miá kae ‘uma‘ e Hou‘eiki Kapinetí. ‘Oatu e fakatapu ki he Hou‘eiki Fakafofonga N pele e Fonuá, kae ‘uma‘ e Hou‘eiki Fakafofonga e Kakaí.

Hou‘eiki ‘oku ‘i ai ‘a e fakafeta‘i mo e fakam l ki he Tu‘i e Langi ‘i he‘ene kei fakakoloa ‘aki tautolu e mo‘uí, ‘o tau a‘usia ‘a e faha‘i ta‘u Fale Alea 17/18 pea ‘oku ai e fakam l ki he ‘Ene ‘Afio e lava ke ne ha‘elea ‘o fakaava e to‘u Fale Alea 17/18. Pea ‘oku ‘oatu e fakam l ki he Pal miá kae ‘uma‘ e Hou‘eiki e Falé ki he tou ‘ahia e katoanga ta‘u 70 ‘o e Ako Ma‘olunga ‘o Tongá, kuo u tui ko e ngaahi me‘a ia ‘oku tau fiefia ai e fonuá. ‘Oku tau fakam l pe ki he ngaahi ng ue kotoa ‘oku malava p koe‘uhí ko e me‘a ia ‘a e Ta‘eh maí.

Hou‘eiki ko ‘etau ‘asenitá p ena pea mou fakatokanga‘i p ‘oku ai foki ‘etau me‘alea fo‘ou. Ki‘i ongo lelei ange eni he ... ko e fetongi eni talu mei he 2002, ‘a ia na‘a ku ‘uluaki h maí na‘a ku fetongi e ‘u me‘á ka ko eni ‘oku to e ki‘i sai ange e ngaahi me‘a ko eni ho‘omou ... koe‘uhí ko e taimi ko ‘oku mou le‘o lahi aí, mou ki‘i ‘ai‘ai lelei p na‘a ... ‘ai pe lotó ke lelei he ‘oku ki‘i ongo lahi ‘aupito e me‘a ko ení. Kai kehe ‘oku fakam l pe ki he kau ng ué ‘a e lava ke fokotu‘u ‘a e me‘a ko ení ke to e sai lelei ai ‘etau ng ué, mo to e ongo atu kitu‘a ‘a e ngaahi feme‘a‘aki ‘oku faí ke mahino kia kinautolu. Kole pe mu‘a ki he Sea e K miti Tali Folofolá ke ‘uhí ke fai mai ha l pooti e ng ue na‘e tuku atu hili ‘a e T Folofola ‘a ‘Ene ‘Afio. M l . ‘Eiki N pele Fika ‘Uluaki ‘o Tongatapu.

L pooti K miti Tali Folofola

Lord Vaea: M l e laum lie e ‘Eiki Sea Fale Alea ‘o Tongá, pea ko e L pooti ‘a e K miti Fili Ki He Tali Folofola e Fale Alea ‘o Tongá. ‘Eiki Sea kuo ola lelei e Tali Folofola ‘a e k miti ko ení, pea ‘oku ‘omai ki he Falé ke fai ki ai ha feme‘a‘aki pea mo hono tufa atu ke me‘a ki ai ‘a e Hou‘eiki pea kuo maau ‘e ‘Eiki Sea, na‘e fe‘unga pea mo e Hou‘eiki ‘e 6 na‘e fakakakato ‘aki e k miti ko ení. Ko e 2 mei he Hou‘eiki e Fonuá pea 2 mei he Hou‘eiki Minisit pea peh foki ki he 2 pea mei he Fakafofonga ko ia e Kakaí. Pea ‘oku ‘ikai ke u lave‘i pe kuo tufa atu ‘Eiki Sea, ka ko e fakaikiiki pe ia ‘a e tali ko ia ki he T Folofola ‘a ‘Ene Afio ki he huufi ko ia ‘a e Fale Aleá ‘i Sune 2017. M l Sea.

‘Eiki Sea: M l Sea. Pea kole p mu‘a ki he Kalaké ke lau mai e Tali Folofolá. M l . ‘Oku ai ha Hou‘eiki na‘e te‘eki ai ke ma‘u e ...? Ta ‘oku ma‘u kotoa p . Lau mai Kalake.

Lau Tali Folofola

Kalake T pile: Tau mo e ‘Eiki Sea e Fale Aleá, ‘Eiki Pal miá mo e Hou‘eiki M mipa kakato ‘o e Falé kae ‘at ke lau atu ‘a e L pooti Fika 1/2017, K miti Fili ki he Tali Folofola ‘a e Fale Aleá.

‘Eiki Sea,

Fale Alea 'o Tonga,

'Oku fakahoko atu ki he Feitu'u na 'a e L pooti Fika 01/2017 'a e K miti Fili ki hono Tali 'o e T Folofola 'a e Fale Alea 'i hono huufi 'o e to'u Fale Alea 2017.

'Oku 'oatu heni 'a e L pooti Fika 01/2017 'a e K miti ni ke me'a ki ai 'a e Feitu'u na mo e Hou'eiki M mipa kotoa 'a e Fale Alea 'o Tonga.

Faka'apa'apa atu

Fakamo'oni ki ai 'a Lord Vaea,

Sea K miti Fili ki hono Tali 'o e T Folofola.

'Aho 2 Sune 2017.

'Eiki Sea: Lau e ...(kovi e ongo)...

Kalake T pile: 'Ulu'i tohi 'a e Fale Alea 'o Tonga, 'Aho Falaite,

Lord Nuku: Sea 'oku anga maheni 'aki ke lau pe ko 'ene lau ko eni kuo *publicize* 'a e Folofola pe 'e fakaa'u ki he 'Ene 'Afió pea toki ... he kuo 'osi ma'u pe he kau M mipa pea ka 'oku ai ha me'a 'oku nau loto ke liliu ... ko e fakahoha'a p fietokoni atu p ki he anga e founa ng ué. Koe'uhí tau lau ko eni 'e ma'u 'e Tonga ni k toa ia 'oku te'eki ke ma'u ia he 'Ene 'Afió.

'Eiki Sea: Ko ia. Me'a pe foki ke laú pe 'oku ... 'ikai. Ko hono mo'oní 'oku mou me'a pe ki ai, pea 'e tuku hifo leva ke 'ai mai ha'a mou me'a pe 'oku ai ha ki'i fakatonutonu pe 'oku ai ha fakalelei'i pe ko ha to e t naki koe'uhí ke 'osi pe ko iá pea tau paasi ai p 'etautolu pea tuku atu leva ki he ongo tali Folofola ke na me'a atu 'o ...

Lord Tu'ilakepa: Sea, tapu p mo e Feitu'u na, ka u kole atu pe mu'a ke u h fanga atu he fakatapu kuo 'osi hono aofakí. Kuo u fokotu'u atu mu'a ke tau hanga pe mu'a 'o tali 'a e ng ue na'e fai he k mití, ko e anga maheni ia e Fale ni. Pea kapau 'oku ai ha ni'ihi he Fale ni ... kuo mau 'osi lau 'e mautolu 'a e Folofola, ka 'oku ai ha ni'ihi 'oku nau fie ma'u 'a e fanga ki'i totí, ko e komá ko e tolo , kiate aú, ia 'oku 'osi faka'ofa'ofa 'aupito p ia. Kae fokotu'u atu ke tau tali mu'a 'a e k mití.

'Eiki Sea: Sai ke tau ... fokotu'u atu ke tali pe mu'a 'a e ng ue kuo fai he'e me'a, ke 'osi ia pea toki ai ha fakatonutonu mo ha me'a pea toki

Veivosa Taka: Sea

'Eiki Sea: H me'a 'oku ke tokanga ki ai Fakafongga Fika 13.

Veivosa Taka: Tapu pe pea mo e 'Eiki Sea, tapu pea mo e Hou'eiki 'o e Fale ni kae 'at ki he motu'a ni Sea ke fai pe ha ki'i vakai atu pe fekau'aki pea mo e Tali Folofola Sea. Ko e palakalafi 3 ...

‘Eiki Sea: ‘E Fakafofonga, ‘ai mu‘a ke tau tali ‘a e ng ue kuo faí pea ‘osi ia pea mou toki me‘a mai.

Veivosa Taka: M 1 Sea.

‘Eiki Sea: Ko ia ‘oku fokotu‘u atu ke tau tali ‘a e ng ue kuo fai he K miti k taki ‘o hiki ho nima.

Kalake T pile: ‘Eiki Sea ‘oku loto ki ai ‘a ‘Aisake Valu Eke, Vili Manuopangai Faka‘osiula Hingano, S miu Kuita Vaipulu, ‘Akosita Havili Lavulavu, Siosefa Fe‘aomoeata Vakatahi, ‘Eiki Minisit Polisi mo e Ng ue T mate Afí, ‘Eiki Minisit Ako & Ako Ng ue, ‘Eiki Minisit Ngaahi Ng ue Lalahi mo e Takimamatá, ‘Eiki Minisit Mo‘uí, ‘Eiki Minisit Fonuá, ‘Eiki Pal mia, ‘Eiki Minisit Pa‘anga & Palani Fakafonuá, ‘Eiki Minisit Lao & Pilisoné, ‘Eiki Minisit e Ngaahi Kautaha Pisinisi ‘a e Pule‘anga, ‘Eiki N pele Tu‘iha‘ateiho, ‘Eiki N pele Tu‘iha‘angana, ‘Eiki N pele Nuku, ‘Eiki N pele Tu‘ilakepa, ‘Eiki N pele Vaea. Sea ‘oku loto ki ai e toko 19.

‘Eiki Sea: M 1 . Ko ia ‘oku ‘ikai ke loto ki ai, k taki ‘o hiki ho nima.

Kalake T pile: ‘Ikai ha fakah loto ki ai ‘Eiki Sea.

‘Eiki Sea: M 1 . Fakafofonga Ha‘apai 13, me‘a mai.

Tokanga ki he palakalafi 13

Veivosa Taka: Tapu pea mo e ‘Eiki Sea e Fale Aleá, fakatapu atu ki he Hou‘eiki e Fale ni kae ‘at ki he motu‘a ni ke ki‘i vakai atu pe Sea ki he Tali Folofolá ‘i he palakalafi 3.

<003>

Taimi: 1030-1040

Veivosa Taka: ‘Oku ‘i ho‘o ‘Afió, ‘oku lave‘i ‘e he tu‘unga m tu‘a ‘o e Fale Aleá. ‘A ia ko ‘eku ki‘i tokoni atu p Sea, ki he tu‘unga m tu‘a ni. Pea to‘o leva ‘a e Fale Alea ia ‘a e pole lalahi ko ia kuo ke mokoi ki ai. Pea hokohoko atu ‘a e kongá ia ‘o e palakalafi ko ia.

‘Eiki Sea Fale Alea:.....K miti! Sea.

Lord Vaea: M 1 Sea. Fakam l atu ki he Fakafofonga Ha‘apai, ‘a ia ko e t naki ia ki he s tesi ko ia. Ko e m tu‘á ko e t naki atu ki ai ‘a e “ni,” kae to‘o ‘a e “‘o e” mo e Fale Aleá, ‘a e ngaahi pole lalahi ko ia?

Veivosa Taka: Ko ia

Lord Vaea ‘A ia ko e “ni” p pea mo e “‘o e Fale Alea ‘oku to‘o. T naki ‘a e ni? To‘o ‘a e ‘o e Fale Alea.

Veivosa Taka: Kuo ke mokoi ki ai?

Lord Vaea: Kuo ke mokoi ki ai?

Veivosa Taka:: ‘Oku kei hokohoko atu ai p ? Pole lalahi ko ia kuo ke mokoi ki ai?

Vili Hingano: Sea, ko e ki’i tokoni atu eni.

‘Eiki Sea: ‘Oleva kae me’a mai ‘a e Fakafofonga Vava’u.

‘Akosita Lavulavu: Tapu mo e Feitu’u na ‘Eiki Sea. ‘Eiki Sea, ko u kole atu ke tukuhifo mu’a ‘a e L pooti ko eni ki he K miti Kakato ke tau feme’a’aki ai he ‘oku ‘i ai ‘a e ngaahi me’a ai Sea, ‘oku ou tokanga ki ai. K taki. .

‘Eiki Sea: Fakafofonga Ha’apai 12!

Vili Hingano: M 1 Sea. Fakatapu mo e Feitu’u na pea tapu ki he Hou’eiki M mipa. Ko e tokoni ko ‘uhinga he kuo ‘osi *screen* foki ‘e he K miti ia ‘a e L pooti ko eni, pea ko e fakahoha’a ko eni ‘oku fiema’u ko eni ‘i he palakalafi 3. ‘Oku meimei he ko e ng ue ko eni na’e fai ‘e he K miti kapau ‘e mea’i p ‘e he Hou’eiki. Ko e palakalafi hono ua ‘oku ‘osi *state* ‘e he K miti ia ai ‘a e finangalo ‘o e Tamá. Pea ko ‘ene a’u hifo ‘a’ana ki he

Lord Tu’iha’angana: Sea, ko e fakatonutonu.

‘Eiki Sea Fale Alea: Me’a mai fakatonutonu!

Fokotu’u tukuhifo Tali Folofola ke fakalelei’i he K miti Kakato

Lord Tu’iha’angana: Tapu mo e Feitu’u na pea mo e Hou’eiki ‘o e Falé. Sea, ko ‘eku fakatonutonu he’eku fakakaukau hake ia ‘i he me’a ‘a e Fakafofonga 16, ke ‘ai ha fakalea ‘o e me’a ko eni, he ‘oku ‘i ai mo e fefine heni, ke peh p ‘oku mau, h hokohoko atu. ‘Oku ‘ikai ko e tu’unga m tu’a katoa p , ‘oku ‘i ai ‘a e si’i ki’i finemotu’a heni mei he Fakafofonga Vava’u ‘i he Fale Alea ‘o Tonga. Pea ‘oku lava p ia ‘o fai hano fakalea ‘oua ‘e to e ‘ai ko e tu’unga m tu’a, peh p “‘oku mau” h ko eni, ka ko u fokotu’u atu ke tukuhifo ki lalo ke fai hano fakalelei’i. M 1 Sea.

‘Eiki Sea Fale Alea: Ko ia ‘i he ‘ene peh Hou’eiki! Mahalo ‘oku sai ke tau liliu ‘o K miti Kakato koe’uhi....(Na’e liliu ‘a e Fale ‘o **Komiti Kakato**)

Me’a Sea Komiti

Sea K miti Kakato: Kole ke u fakamalumu atu he ngaahi talafakatapu kuo fakahoko ‘e he ‘Eiki Sea Fale Alea, kae fakahoko ‘etau K miti. Ka ko u fakam l atu Hou’eiki ho’omou kei ma’u ‘a e laum lie lelei ki he pongipongi ni. Ka ko u fie ‘oatu p ha ki’i me’atokoni ke tukufua ki ai ‘etau Tali Folofola ‘i he pongipongi ni. ‘Io, tangi ki he ‘Otua ke ma’u ho tauhi kotoa p . Fai ho’o ngaahi ng ue kotoa p ki he ‘Eiki. Pea ‘iloange ha potu te ke ‘alu ki ai ke fai ia ‘i he ‘Eiki. ‘Io, tuku ke hanga atu ho’o ngaahi fakakaukau kotoa p ki he ‘Eiki. ‘Io, tuku ke fai ‘e he ‘Eiki ‘a e ‘ofá ‘a ho loto ‘o ta’engata. M 1 .

Hou'eiki! Ko e ki'i taumu'a ena ke mou me'a mai ai, kae ng holo 'etau folau. Tau hoko atu ki he 'etau 'Asenita. Me'a mai Vava'u 16.

'Akosita Lavulavu: Tapu ki he Feitu'u na 'Eiki Sea, pea peh 'eku fakatapu ki he 'Eiki Pal mia mo e Hou'eiki Kapineti. Fakatapu foki heni ki he Hou'eiki N pele pea peh foki 'eku fakatapu ki he Hou'eiki Fakafofonga Hou'eiki 'o e Kakai.

'Eiki Sea, mo 'eku faka'apa'apa lahi 'aupito ki he K miti Tali Folofolá. Ka mou k taki p Hou'eiki, ka e 'oatu p mu'a 'a e anga 'eku ki'i fakakaukau, ke mou me'a p ki ai na'a tokoni ki he 'etau Tali Folofola meihe Hau 'o e Fonuá, ka ko e Tu'i 'o e 'Out Felenité, Tama ko Tupou VI. Pea 'i he'ene mafatukituki 'a e fatongia ko eni, ko u loto p ke 'oatu 'a e ngaahi fakakaukau mo e t naki ko eni 'Eiki Sea.

'Eiki Sea, ko hono 'uluakí, 'eku tokoni mo 'eku kole ke liliu p ko hono t naki atu eni ki he palakalafi hono tolu 'o e peesi 1 p Sea, 'i he tali. 'A ia ko e setesi 'uluakí.

Lord Tu'ilakepa: Sea, ki'i fakamolemole p . Tapu p mo e Feitu'u na. Ko 'eku fie tokoni p ki he Fakafofonga mo e Feitu'u na. F f mu'a ke tau fakapalakalafi. Ko 'ene a'u p ki he palakalafi 3 pea ...kapau 'oku 'i ai ha me'a ki ai 'a e Hou'eiki pea hoko ki he f , tau pehepeh ai p 'o a'u ki he 'ene 'osi kae vave ho'o ng ue 'Eiki Sea.

Sea K miti Kakato: M l N pele. Sai Hou'eiki. Ko e palakalafi 1. 'Oku to e 'i ai ha'o fakatonutonu ai? Fokotu'u atu! Tau hoko atu ki he palakalafi hono ua. 'Oku to e 'i ai ha me'a ke tokoni mai ai ha M mipa? Me'a mai 'a e 'Eiki Minisit Pa'anga?

'Eiki Minisit Pa'anga: Tapu mo e 'Eiki Sea 'o e Fale Alea, kae 'uma' 'a e Hou'eiki. Fakatapu ki he Sea 'o e K miti Kakato. Tapu ki he 'Eiki Pal mia, kae 'uma' 'a e Hou'eiki Minisit , pea peh ki he Hou'eiki Fakafofonga 'o e Kakai.

'Eiki Sea, ka u fakataha 'a e fakam l ki he fai feilaulau ki he pongipongi ni mo e lotu lelei kuo kamata 'aki hotau 'aho 'Eiki Sea. 'Oku 'i ai 'a e lea 'oku taka 'i he fonua. Ka kamata tonu mo kamata lelei ha ng ue, kuo vaeua 'a e ng ue ko ia. Tau fakafeta'i 'i he tauhi lelei kuo faka'inasi 'aki 'a e Sea, mo e to'u Fale Alea ng ue 'o e ta'u ko eni 'Eiki Sea.

Fokotu'u ke fokotu'u pe ko e to'u Fale Alea eni hono fiha

Sea, ko e ngaahi fakataha kotoa p 'oku tala hono mahu'ingá, ko e fakataha tu'o fiha ia 'o e Fale ko ia p ko e fakataha ko ia. Te u fakat t p . Ko e 'isiu lahi 'o e 'aho ni ko e ' takai, tau situ'a atu mei he COP. 21, 22 ko e 23 eni. 'Oku tala 'e he fika 'a e mahu'inga ko pea mo e hokohoko 'o e tokanga kina 'o e ng ue mahu'inga ko ia.

Sea, ko u fokotu'u atu p ke fakakaukau'i 'e he Falé. Ko e Fale Alea tu'o fihá eni na'e fakahoko 'i he Fale ko eni mei he Hisit lia. Tu'o 80 p tu'o 90 he 'oku tala 'e he fika ko ia 'a e fakahisit lia 'o e mahu'inga 'o e fakataha'anga ko ia. 'Oku mahino p 'a e lau ta'u ia 'a e 17, 18 pea ko e anga p 'a e fokotu'u fakakaukau atu, ke fokotu'u mu'a ko e to'u Fale Alea fika fiha eni 'o e fonua

17/18 ke fakakau, he 'oku ne tala ia 'a e mahu'inga mavahe 'a e mahu'inga 'o e fakataha'anga ko eni. M 1 'Eiki Sea.

Sea K miti Kakato: M 1 . Tau tali 'a e palakalafi 2 ? Hoko atu ki he palakalafi 3. Me'a mai Vava'u 16. Minisit ! 'Oku 'ikai ha pou pou pea ko e 'uhinga ia ko u.... Me'a mai 'Eiki N pele Fika 2 'o Vava'u.

Lord Tu'ilakepa: Tapu p mo e Feitu'u na.

Sea K miti Kakato: Me'a mai 'a e Fakafofonga N pele Fika 2 'o Vava'u.

Lord Tu'ilakepa: Ko e me'a ko 'oku me'a ki ai 'a e 'Eiki Minisit , hala ia ha fakapotopoto taha ke tau fakah 'oku mau fakat lou atu 'i he talamalu 'o e fonua 'i he Kupu ko ia, p ko 'etau fakataha Fale Alea tu'o fiha eni. 'Oku ke me'a'i p Sea, ko e to'u Fale Alea makehe eni. P te tau kamata mai mei he taimi 'o e Pule'anga kuohilí....

<004>

Taimi: 1040-1050

Lord Tu'ilakepa:...kuo liliu atú, p te tau kamata p mei he ta'u eni 'e ua, p ko e teemi eni 'e ua, p ko e ta'u eni 'e ono p ko e ta'u eni 'e fitu, na'e kamata 'a e liliu 'oku fai 'e he Pule'anga fakatu'i fakakonisit toné fakatemok lati ko eni 'Eiki Sea. 'Oku 'uhinga peh 'a e Fakafofonga, 'Eiki Minisit . H nai 'Eiki Minisit 'a e me'a 'oku ke me'a ki ai 'i he kupu ko eni 'oku ke me'a mai ke fakah 'i he kongā ko eni. M 1 'Eiki Sea.

Sea K miti Kakato: M 1 . Minisit Ako.

'Eiki Minisit Pa'anga: M 1 'Eiki Sea. Ko e to e ki'i fakamaama p , ko e 'uhinga p ki he fo'i s tesi faka'osi. Ko e to'u Fale Alea 2017. Ko 'eku 'uhinga atú Sea, ko e Fale Alea tu'o ...talu 'a e fakah 'a e Konisit tone mo e fakahoko 'a e Fale Alea, talu mei ai, ko e tu'o fiha 'aki eni 'a e fakahoko 'a e Fale Alea, mahalo 'oku 'ikai ke u ma'u ki he hisit lia k 'oku tokoni mai h taha, he ko e 'uhinga he 'oku tala 'e he fika ko ia 'a e mahu'inga ko mo *historical* 'a e fakataha'anga ko eni.

Lord Tu'iha'angana: Sea ka u ki'i tokoni atu.

Sea K miti Kakato: Fakatonutonu.

Lord Tu'iha'angana: Tokoni pe tapu mo e Feitu'u na mo e ...ko e tokoni p ia, mo e Hou'eiki 'o e ...Sea ko e ...tau tali Folofola ko eni ki he To Folofola mai 'a 'Ene 'Afio, pea ko e lave'i 'a e motu'a ni ki he 'etau fakahoko ko 'etau tali Folofola 'oku pau ke tau muimui ofi p 'i he Folofola p na'e to mai, 'i he ngaahi hisit lia ko na'e tali Folofola mai ki mu'a. Mo'oni p ko eni 'a e 'Eiki Minisit , pea kapau ko e fa'a tali Folofola, pea kapau na'e t 'i he Folofolá, h he Folofola ko 'eku uufi eni 'a e Fale Alea hono fiha, pea 'oku tau fakatau ...'oku meimei peh p 'etau, 'oua 'e to e afe mei he ...ofi 'aupito p 'i he ngaahi me'a ko eni ko , poini ko 'oku t mai mei he

Folofola ko e me'a p ia 'oku tali atu. 'Ikai ke tau to e fokotu'u atu 'etautolu h me'a fo'ou. Pea 'oku tau meimei peh p 'a e ngaahi tali Folofola. Pea kapau 'e ...he na'e mei malava p 'e he Folofola mai 'a e Tu'i 'oku ...'aho ni 'oku ou fiefia ke Huufi 'a e to'u Fale Alea hono fiha 'a e Fale Alea 'o Tonga, pea te tau tali atu ai, k 'oku ou fokotu'u atu p 'e au Sea ke tau hoko atu, m l .

Hoko atu ai p au ki he tolu, ki he ki'i poini ko na'a ku

Sea K miti Kakato: Me'a ai p Fakafofonga Ha'apai.

Lord Tu'iha'angana: Ko ia Sea ko e me'a p ia ko eni ko na'a ku fakahoha'a ki ai ke 'uhinga 'oku 'i ai 'a e fefine 'i he Fale ni ...

'Akosita Lavulavu: 'Eiki Sea fakatonutonu atu. Ko au na'a ku lolotonga malanga 'i he fo'i palakalafi ko ia.

Lord Tu'iha'angana: 'Ikai, na'e toki hoko atu ia ki he 'ene poini fakatonutonu k ko 'eku 'uhinga ko ki he fokotu'u atu 'e au ki he fo'i poini ...

Sea K miti Kakato: Me'a mai koe.

Lord Tu'iha'angana: ...p ko na'e tukuhifo 'aki 'a e me'a, tu'unga m tu'a mo e me'a ke 'oua...ke to'o 'aupito p m tu'a ia pea mo e t , kae "'e Ho'o 'Afio 'oku mau lave'i 'a e ngaahi" ...pea hoko atu, kae toki fakatonutonu mai. Ko 'eku ...'a ia ko 'eku fokotu'ú p 'a'aku to'o 'a e m tu'a ia he kapau te tau 'ai 'a e m tu'a ia te tau peh atu tu'unga m tu'a ni mo e finemotu'a 'i Fale Alea, p ko 'etau ...ko e ngali me'a p foki 'a e fakalea foki k ko 'etau Fakatau Folofola eni ki he 'Ene 'Afio ko e 'uhinga ia 'oku tau tukuhifo ai, 'a ia k 'ai 'a e "m tu'a" te tau peh 'a e finemotu'a, pea kapau 'e to'o p mo e m tu'a ia to'o p mo e me'a ia k tau peh p 'oku mau lave'i pea hokohoko atu, ko 'eku fokotu'ú ia, k 'oku tukukehe leva 'a e toki malanga mai 'a 16 ia 'i he ngaahi kakano 'o e me'a, k ko 'eku fo'i fokotu'u p 'a'aku ke fakalelei'i 'aki 'a e m tu'a, m l .

Sea K miti Kakato: M l . 'Ai ke ki'i me'a mai 'a e N pele fika 1 'o Nuku'alofa.

Lord Vaea: Sea ko e ...ko 'eku ...m l ho'o laum lie, m l 'a e ma'u mai 'a e Fofonga lelei 'o e Tohi Tapu 'i he pongipongi ni. 'Oku ou tokanga atu p ki he me'a ko na'e 'uluaki me'a mai ki ai 'a e 'Eiki Minisit Pa'anga, 'a e fika ko ia 'o e Fale Alea Sea, p 'e h 'i he palakalafi hono 2 p 'e h p 'i 'olunga ke fakapapau'i ko e há 'a e fo'i fika ko ia. Hang kiate au 'i he'eku fakaofiofi Sea 'oku tau ofi 'i he 100, fakatatau p eni ki he konifelenisi 'a e Siasi Uesiliana Tau'at ina Sea. 'Oku ofiofi p ai.

Sea K miti Kakato: Hou'eiki kuo tau 'osi paasi tautolu mei he 2, ko e 3 eni 'oku tau lolotonga 'i ai.

Lord Vaea: Kae kehe hang p ko 'eku lave atu p 'a'aku ki ai ko ena na'e fai 'a e feme'a 'aki ki ai, pea 'oku ou poupou p ki ai. Ko e me'a ko na'e me'a mai 'aki 'e he Hou'eiki ke to'o 'a e fo'i lea ko e "m tu'a." Sea 'oku ng ue 'aki p ia fakak toa taimi ko 'oku fai ai 'a e fakat 'uta

ng ue, tu'unga m tu'a eni 'oku 'i ai 'a e hou'eiki fafine ai, nau lave ai p mo kinautolu ai, pea na'e 'uhinga peh p , pea na'e 'ikai ke peh ia 'e to e 'i ai h tu'unga m tu'a p to e 'i ai h tu'unga finem tu'a, 'ikai Sea. Ko ia na'e 'uhinga k toa p ke nau lave kotoa ai, 'a e fo'i tu'unga ko ia, pea ko hono 'uhinga p ia, k 'oku te'eki ai ke u fanongo au 'oku fai h fakataputapu pea to e fakatapu mavahe, tu'unga m tu'a tangata, tapu pea mo e tu'unga m tu'a fefine, 'ikai Sea. Ko ia 'oku ou 'uhinga peh p 'uhinga lelei p ia'a e fo'i kongap ia ko ia.

Sea na'a ke me'a mai foki 'anenai Sea ki he kongap ia ke fakah 'a e ki'i fo'i kongap ia, 'a eni ke to'o 'a e 'uluaki laini, ngaahi pole lalahi ko ia, kae peh p foki ke fakah mai ko ke hokohoko atu 'i he fonua. 'A ia ko e fo'i ...ko e tu'u ko 'i he taimi ni Sea, ko e fo'i fakatonutonú eni 'oku 4 'i he taimi ni, tuku kehe 'a e fakatonutonú ko eni ko ko 'a e Fakafofonga ko ia 'o Vava'u 'oku te'eki ai ke 'osi mai, 'e 5 'aki ia, m l Sea.

Sea K miti Kakato: M l . Me'a mai Vava'u 16.

'Akosita Lavulavu: Tapu pea mo e Feitu'u na 'Eiki Sea. 'Oku ou kole atu p Sea kapau te tau me'ahifo p ki he T Folofola 'a 'Ene 'Afió Sea, 'oku palakalafi e 10 Sea, pea 'oku ou tui 'oku tonu ke tau ...

Sea K miti Kakato: 'Oku palakalafi 'e fiha?

'Akosita Lavulavu: 'Oku palakalafi 'e 10.

Sea K miti Kakato: Ko ia.

'Akosita Lavulavu: ...'a e T Folofola ko eni ko 'a 'Ene 'Afió. Pea 'oku ou tui Sea 'oku tonu ke tau tali 'a e T Folofola ko eni fakatatau mo e ngaahi palakalafi ko eni na'e Folofola mai ai 'a e Tu'i. 'A ia ko 'etau talí Sea, 'oku ou tui 'oku tonu ke palakalafi 'e 10 fakatatau pea mo e T Folofola 'a 'Ene 'Afió Sea. 'A ia Sea 'i he'eku lau hifo 'a e palakalafi 'uluaki mo e ua, 'e lava p ke hoko ia ko e fo'i palakalafi 'uluaki, tali ia ki he T Folofola ko eni ko palakalafi 'uluaki 'a 'Ene 'Afió, fokotu'u 'uluaki ia. Fokotu'u hono uá leva ...

Sea K miti Kakato: 'A ia ko 'etau to e fakatonutonú, kuo tau 'osi tali foki 'etautolu 'a e 'uluaki mo e ua.

'Akosita Lavulavu: Ko ia k ko e 'ái foki Sea ke fen pasi lelei 'a e T Folofolá pea mo e ...mo 'etau talí Sea.

Sea K miti Kakato: Me'a mai koe.

'Akosita Lavulavu: Ko ia. 'A ia pea ko e fokotu'u hono uá leva Sea, palakalafi hono 3, 'oku ou fokotu'u atu Sea ke liliu 'a e fakalea 'o e s tesi ko eni, 'oku 'ikai ke totonu ia, pea 'oku to e hala 'aupito ia ki he tu'unga 'oku 'i ai hotau Fale Alea 'Eiki Sea. 'Oku hang eni ia Sea 'oku tau fakapalataha, pea ta'efaka'apa'apa 'aupito Sea 'a e fakalea ko eni ki he 'Afió, ki he Hau 'o e Fonua Sea. 'Oku ou loto ke liliu 'a e fakalea 'o e s tesi ko eni Sea, ke peh ni. 'E Ho'o 'Afió, 'oku l ve'i 'e he tu'unga m tu'a mo e finemotu'a p 'e taha 'o e Fale Alea, 'a e ngaahi pole lalahi ko ia 'oku kei hokohoko atu 'i he fonua ni. K mou k taki p Hou'eiki 'oua mu'a te mou si'i peh 'i au, k

mou fakakau atu mu'a 'a e finemotu'a ni 'i ho'omou ngaahi feme'a 'aki mo ho'omou faitu'utu'uni, na'a 'i ai p hano si'i 'aonga Sea.

Ko ia ai 'Eiki Sea, 'oku ou fokotu'u atu ke tali mu'a 'eku fakatonutonu fokotu'u 'oku fai atu Sea k taki m l .

Lord Vaea: Sea, Sea.

Sea K miti Kakato: Me'a mai p . Me'a mai N pele Nuku'alofa.

Lord Vaea: Ko e me'a 'oku fakahoha'a mai ki ai 'a e Fakafofonga, ke t naki mai, tu'unga m tu'a, pea mo e finemotu'a, ko ia?

Sea K miti Kakato: ...'e taha.

Lord Vaea: Ko ia? Ko ia. Tu'unga m tu'a mo e finemotu'a 'e taha p .

Sea K miti Kakato: ...pea hoko atu ai p .

'Akosita Lavulavu: ...pea mo e tu'unga ...

'Eiki Minisit Lao: Ki'i fokotu'u atu au, ki'i me'a nounou p .

Sea K miti Kakato: 'Eiki Minisit Lao k taki 'o me'a hifo, k taki 'o me'a hifo, me'a mai koe N pele Tonga.

Lord Vaea: M l . Sea 'a ia ko e fo'i t naki 'oku me'a mai ki ai 'a e Fakafofonga 'o Vava'u 'i he tu'unga m tu'a mo e finemotu'a, finem tu'a?

Sea K miti Kakato: ...mo e finemotu'a *and* motu'a.

Lord Vaea: ...finemotu'a 'e taha, pea hoko atu p ia.

Sea K miti Kakato: 'Oku to e 'i ai h taha 'oku to e fie me'a mai...

'Akosita Lavulavu: Sea k taki Sea, ko 'eku fakalea p 'a'aku ... 'i he tu'unga m tu'a mo e finemotu'a p 'e taha 'a e Fale Alea, pea hoko atu.

Sea K miti Kakato: Ko ia, 'a ia ko e "p ?" P 'e taha. Ko ia palakalafi 3 ia.

Lord Tu'ilakepa: Sea.

Sea K miti Kakato: ... me'a mai N pele fika 2 'o Vava'u.

Lord Tu'ilakepa: Tapu p pea mo e Feitu'u na, tapu pea mo e K miti Kakato 'Eiki Sea, pea kole p mu'a 'Eiki Sea ke u h fanga atu he fakatapu 'oku fakahoko atu 'i he Fale ni. Ko e talu 'eku Fale Alea na'e tokolahi 'a e ni'ihni 'o e Kakai fefine na'a nau kau 'i he Fale Alea ni 'Eiki Sea. Ko

e me'a fo'ou eni 'oku 'asi 'i he pongipongi ní, koe'uhí ke fai h liliu ke fakah 'a e fo'i lea ko eni 'Eiki Sea. Pea 'oku ou faka'amu p ke u 'oatu eni he ko e Minisit Ako, Minisit Ako 'oku ou lave'i p te ke me'a hake ki 'olunga 'o ke fakatonutonu 'a e Fale ni, he ko e Feitu'u na 'oku k toi ai 'a e meimei 'o e lea Tongá 'Eiki Sea.

'Oku kau 'a e lea ko e finemotu'a tapu p pea mo e Fale ni ke te ng ue'aki 'i ha feitu'u tautautefito ki he tokotaha ko ení 'Eiki Sea, 'oku 'ikai ko ha lea lelei ia 'Eiki Sea. Hang nai 'oku ke tukuhifo 'a e fefiné 'Eiki Sea ...

<005>

Taimi: 1050-1100

Lord Tu'ilakepa : .. 'i he'ene tu'u toko taha peh , 'Eiki Sea. Ka ko u faka'amu p , 'Eiki Minisit Ako ke ke fakatonutonu mai ange e me'a ko 'oku ou lave ki ai. Fa'a ng ue'aki. Ko u fa'a peh atu au 'i he'emaui nofo 'i 'apí. Ko e ki'i finemotu'a. Peh mai e ki'i fine'eiki ia 'oku mau nofo. 'Ikai ke 'i ai ha finemotu'a heni. Ko e fefine.

Kaikehe, ka mou toki tufunga'i mu'a, Hou'eiki, pe ko e h 'a e me'a 'e h m lie, he 'oku fiema'u 'e he toko taha, ko e fefine 'i he Fale ni, pea 'oku mo'oni p ia 'oku kau he Fale ni. Kapau 'e foki e Kalake 'o to e vakai mai 'a e ' faile 'o e ngaahi tali folofola. Na'e 'i heni 'a 'Alisi Taumoepeau. 'I heni pea mo e fefine ko 'Ofa mei Niua. Pea mo e toko taha. Kaikehe, 'Eiki Sea, tokolahi e kakai fefine. Te'eki ai ke fai 'e he Fale tu'o taha ha fakataufolofola 'o hang ko e fo'i liliu fo'ou ko ení, 'Eiki Sea.

'Eiki Sea, tau to e fakakaukau ange mu'a ha fo'i lea lelei, 'e ng ue'aki ki he fefine ko eni 'i he Fale ni, 'Eiki Sea. Ko e finemotu'á, 'oku fa'a talamai 'e he'eku kuí 'oku 'ikai ko ha lea lelei ia. Pea 'oku ou tui au ki ai, 'Eiki Sea. Tau fakakaukau'i p ,

Fokotu'u ke to'o fakatou'osi m tu'a mo e finemotu'a

Lord Nuku : Ka u ki'i tokoni atu, 'Eiki N pele. Kapau ne 'osi fai e lelei taha 'o e K mití, h fanga he fakatapú, Sea. Ko e fakalea e, ko e fakapunake p ia 'o e Falé, kapau leva he 'ikai ke tali 'e he Falé. 'E Ho'o 'Afio, 'oku lave'i 'e he Fale Alea 'a e ngaahi pole lalahi. To'o e tu'unga m tu'a ia. Ka na'e 'osi fai p e lave'i mo e feme'a'aki ki he me'a ni, pea kapau leva 'oku 'ai ke to e t naki 'o hang ko e me'a 'oku me'a ki ai e 'Eiki N pelé, pea to'o e tu'unga m tu'a, kae fakalea. 'E Ho'o 'Afio, 'oku lave'i 'e he Fale Alea 'a e ngaahi pole lalahí. Kae to'o 'a e ngaahi me'a ko 'oku fai ai 'a e fekihiakí, he m tu'a, mo e finemotu'a. M l , 'Eiki Sea.

Sea K miti Kakato : Me'a mai, Minisit Ako.

'Eiki Minisit Ako : Tapu mo e 'Eiki Sea e K miti Kakato. Tapu ki he 'Eiki Pal mia, kae 'uma' e Hou'eiki Minisit e Kapinetí. Tapu ki he Hou'eiki N pele 'o e Fonuá. Tapu ki he Hou'eiki Fakafofonga 'o e Kakaí. 'Oku 'i ai e Va'a e Potung ue Akó, ko e va'a ia 'oku nau fa'u e silapá. Pea ko 'eku feinga ko ení ke ma'u ha kakai laul taha, ke nau fa'u ha silapa 'oku laul taha, pea ako'i'aki ha kakai 'o e fonuá, laul taha.

‘Oku ou fakafeta’i ki he ‘Otua, ‘Eiki Sea, ‘o e Fale Alea ‘o Tongá, na’a ne fili e fu’u kakai laul taha, ke nau fa’u e tali folofola ko ení. Pea kuo u ‘ohovale au hono to e ue’i e tali folofolá. Ko e ‘Eiki Sea, Sekelitali fuoloa ta’u lahi Anga Fakafonua. ‘Eiki N pele ‘o ‘Eua, ko ia ‘oku ne malu’i e molumalu mo e toputapu ‘o e ‘ilo kavá. Ko e ‘Eiki Minisit ko eni ‘a e Ng ue Fakafonua, ko hono mala’e ‘ona ia ‘a e to’utupú, k toi ai. Ko e Fakafofonga Fika 17 ‘o Niuá, ko e faiako ta’u lahi, seti sivi he Tonga, ‘a’ahi sivi, *moderator*. Ko Manuopangai, ko e nima to’omata’u ia ‘o e hou’eiki, ‘a Malup , Angakehe. Mei lava eni e houa e 4, ‘emau ... Ko e ‘ me’a ko eni ‘oku ‘ohake, kuo ‘osi ‘ohake ia ‘emautolu. Ka tau ka ue’i ‘a e palakalafi ko , ‘e movete e ‘ palakalafi ko . Ko e ‘uhinga na’a mau ‘osi fokotu’utu’u fakapalakalafi ‘emautolu. ‘Ohovale au he toki ‘ohake e me’a ke veteki e me’a ‘a e fu’u kakai laul taha, na’a nau fa’u e tali folofola lau l taha. Ko e me’a ko ia, Sea, ‘oku mau longo p mo homau loto. Pea mau siosio atu kohai ‘oku tu’u hake ‘o fai e fakatonutonú. Taimi ia ‘oku mau to’o hake ai ‘emau fu’u me’a faka’atá, ‘o faka’ata atu pe ko hai ‘oku fai e fakatonutonú.

Pea ko e taha p , Sea, ‘oku ou kole atu p ke tokoni atu kiate koe. Ko ‘etau ‘uluaki palakalafí, ‘a e fakatapú. Ko e palakalafi ena ‘e 12 ‘ap . 11, palakalafi ena ‘e 11. ‘Uluaki palakalafi ‘a e fakatapú. Ko e palakalafi ko eni ‘oku fai ki ai ‘a e feme’a’akí ki ai, ko e palakalafi ia hono 4 pe ko e 3.

Sea K miti Kakato : 3.

Fokotu’u ke tali Tali Folofola

‘Eiki Minisit Ako : Ka ‘oku ou kole atu, fakamolemole, fakatulou atu, Hou’eiki. Hou’eiki Minisit ‘o e Kapineti, Hou’eiki Fakafofonga e Kakaí, tau tali e tali folofolá. He na’e fa’u ia ‘e he kau mo’onia, mo e kau laul taha. M l Sea.

Sea K miti Kakato : M l . Me’a mai, ‘Eiki Pal mia.

‘Eiki Pal mia : Fakatapu atu ki he Hou’eiki ‘o e Falé. ‘Oku ou kole fakamolemole atu, na’a peh ‘oku ou to e tu’u au ke ‘ai ha me’a kehe. Ka ‘oku ou fokotu’u atu, ‘a e palakalafi ‘a eni ‘oku ‘ikai ke u ma’u pe ko e palakalafi fiha. “‘Oku ta’im lie ‘i he ‘ofa ‘aufuat ‘a e Pule’anga ‘o e Lepapuliki ‘o e Kakai ‘o Siaina, kuo h eni ...

Sea K miti Kakato : Pal mia, ko e palakalafi 3 p eni ‘oku tau .. pe te tau a’u atu p ki ai.

‘Eiki Pal mia : Kuo u peh ‘e au ‘oku ‘ikai ke toe ‘i ai ha taha. Kuo u peh ‘e au kuo ‘osi aofangatuku.

Sea K miti Kakato : ‘Ikai, ‘e to e foki p ki Vava’u 16.

‘Eiki Pal mia : Kapau ‘oku ‘ikai ke to e ‘i ai ha taha , pea u

Sea K miti Kakato : Vava’u 16, me’a mai.

‘Akosita Lavulavu : Tapu mo e Feitu’u na, ‘Eiki Sea. ‘Eiki Sea, ko e Fale ni, ko e kakai laul taha e taha kotoa i Fale ni, ‘Eiki Sea, kau ai e finemotu’a ni, Sea. Pea ‘oku ou kole atu, Sea, ko e h p ha’amou me’a te u fiem lie ki ai, ka ko e anga eni ia, Sea, ‘a e fokotu’u vaivai ‘a e finemotu’a ni. Ka ‘oku ou siosio ‘oku hang eni ia ‘oku si’i li’ekina e si’i finemotu’a ni ia ‘i he anga ‘etau t folofolá. Mou m tu’a tangata kotoa kimoutolu ia, kau si’i faka’ofa p au ia, Sea. Ko e ‘uhinga ia, Sea, ‘oku ou fokotu’u atu ai, ke ki’i t naki atu p mu’a ‘a e tu’unga finemotu’á, pe ko e h ha fa’ahinga fakalea, koloa p ke tau fiem lie, pea tau laum lie lelei he anga ‘etau feme’a’akí, Sea. M l .

Sea K miti Kakato : M l . ‘A ia ko e fakalea p eni, ‘a eni ‘oku tu’u ko eni. ‘Oku tonu ia ke p loti, ka ‘oku ou sio ko eni. Ko e me’a na’e lave mai ki ai ‘a ‘Eua, ‘a e N pele ‘o ‘Eua, ko e, ‘o ne peh . ‘E Ho’o ‘Afio ‘oku lave’i ‘e he Fale Alea ‘o Tonga, pea hoko k toa atu p ia. ‘A ia ko e kongia ia te tau hanga ‘o t naki ki aí. Tau tali ia.

Lord Tu’iha’angana : Sea, ka u ki’i fakahoha’a atu.

Sea K miti Kakato : Me’a mai e ‘Eiki N pele Fika l ‘o Ha’apai.

Fokotu’u ke ngaue’aki ‘a e ‘oku mau” to’o tu’unga m tu’a

Lord Tu’iha’angana : M l . Mo’oni e ngaahi fakamalanga ia kuo ‘osi ‘ohake, hang ko e fakamalanga ‘oku peh . Na’e ‘i ai e kau fefine ki mu’a. Ko e fakalea ia e ngaahi tohi ko ia, na’e fen pasi p ia mo e ia, he na’e mei ng ue’aki p ia “‘oku mau.” Ko ‘etau, ko e tohi ko e, Sea, ko e fu’u ‘ulu’i tohi e ‘a e Fale Alea e, ‘oku tau ‘ulu’i tohi ‘aki. Ko e fo’i lea kotoa p te tau toe peh atu, ko e Fale Alea ‘o Tonga, Fale Alea ‘o Tonga. Mahino p ko ‘etau tohi eni mei he Fale Alea ‘o Tonga, he kuo tau ‘osi, ko e ‘ulu’i tohi . Ko ‘eku fokotu’u atu p ‘eau ke tau nounou, he te tau .. “‘Oku mau lave””, ‘e ala ‘ai p ia, ‘oku mau lave’i ‘a e ngaahi pole mo e h , pea hokohoko atu. ‘Oku ‘ikai ke ‘i ai ha maumau, he ‘oku ng ue’aki k toa e ‘ me’a ko ia, ‘o a’u ki he palakalafi fakamuimui. ‘O a’u ki he ha, ‘oku mau talamonú heni. Foki leva ‘o ng ue’aki e ... Tatau p ia mo . ‘Oku mo’oni p ia e ‘ai ko ‘a e Fale Alea ‘o Tonga, ka ko ‘eku ‘uhingá, ‘oku tau tohi he malumalu ‘o e *letterhead* ‘a e Fale Alea. Kuo ‘osi mahino p ia ko e Fale Alea eni ‘o Tonga ‘oku fai atu mei ai e tali ko eni.

Sea K miti Kakato : ‘A ia, N pele, ‘oku ke fiema’u ke to’o e tu’unga m tu’a?

Lord Tu’iha’angana : To’o k toa ia. ‘E Ho’o ‘Afio, ‘oku mau lave’i.

Sea K miti Kakato : To’o mo e Fale Alea?

Lord Tu’iha’angana : Kapau ko ia, he ko e fakatatau p ia ki he fakalea ko ‘oku ‘omai he ‘e k miti ko e h hono maumau. “ ‘E ho’o ‘Afio ‘oku mau lave’i pea hoko atu e fakalea ia ‘a e k miti laul tahá. Ko ‘eku fakatonutonu p Sea ka ‘i ai ha k miti laul taha mo ha kau M mipa laul taha ‘oku nau ‘omai ha me’a ‘oku hala pea ‘oku pau ke fakatonutonu m l Sea.

Sea K miti: ‘E Minisit Ako.

‘Eiki Minisit Ako: Sea afe hoku lotó fokotu’u ko eni ‘oku ‘omai ‘e Ha’apai fika ‘uluaki ‘a e kau N pele ka ko u fakaongoongo ki he Sea kae ki’i tuku mai mu’a ke mau ki’i muhumuhu he ‘oku hang kiate au ia ‘oku ou ki’i to’oa hoku lotó ‘o’oku he fokotu’u mai ‘a e ‘Eiki N pele kae tuku ke mau ke mau ki’i muhumuhu ...

Vili Hingano: Sea ka u ki’i tokoni atu.

Sea K miti: Sai Hou’eiki tau ki’i mohetolo e ...

Vili Hingano: Sea ka u ki’i tokoni atu he me’a ko eni ‘oku fai ki ai ‘a e f me’a’aki.

Sea K miti: ... ‘a e palakalafi tolu. Hou’eiki tau ki’i m l l ai.
(Na’e m l l ‘a e Falé.)

<006>

Taimi: 1115-1130

S tini Le’o: Me’a mai ‘a e Sea K miti Kakato

(Me’a mai leva Sea K miti Kakato ki hono me’a’anga)

Sea K miti Kakato: **Sea K miti Kakato:** Fakatapu ki he Palemia ‘o Tonga, fakatapu ki he Sea e Fale Alea, Hou’eiki N pele e fonua, tapu ki he kau Minisit e Kapineti pea peh ki he kau Fakafofonga e Kakai, m l mu’a ‘etau lava kae fakahoko atu ‘etau fatongia, ko e ki’i fakatonutonu p , ko e palakalafi ko eni ‘oku tau taku ko e palakalafi hono tolu, ko e palakalafi ia hono f . ‘A ia ko e fakatonutonu eni mei he ‘Eiki Minisit Ako ko e fakatapu ko e palakalafi fika ‘uluaki ia pea ko e f eni ‘oku tau lolotonga ‘i ai pea mou fie me’a mai ai, m l . Me’a mai ‘a e Minisit Mo’ui

Feme’a’aki he palakalafi f e Tali Folofola

‘Eiki Minisit Mo’ui: Sea tapu pea mo e Feitu’u na fakatapu ki he ‘Eiki Pal mia pea ‘oku ou fakatapu atu ki he Hou’eiki M mipa ‘o e K miti Kakato, kae fai p Sea ha ki’i fakahoha’a atu p ‘i he kaveinga mahu’inga ko eni ‘oku tau talanoa ki ai Sea.

Mahu’inga ke ‘ilo ko e Fale Alea hono fiha eni

‘Uluaki p Sea ‘oku ‘i ai p pou pou ‘a e motu’a ni ki he fokotu’u koko ia na’e fakahoko atu he Minisit Pa’anga, pea kapau ‘e ‘ikai ke ‘ai ia Sea ‘i he Tali Folofola ko eni pea ‘oku mahu’inga ia ke fakatokanga’i he Fale ‘Eiki ni ‘a e mahu’inga ko ia p ko e Fale Alea hono fiha eni, he ‘oku ne hanga ‘o talamai ‘a e hisit lia e Fale mo e mahu’inga.

Sea K miti Kakato: Minisit ‘oku ke me’a mai he palakalafi tolu?

‘Eiki Minisit Mo’ui: Sea ‘oku ou ki’i lave atu p h Sea te u ki’i afe hake p au ki ai

Sea K miti Kakato: Ko e palakalafi tolu eni 'oku ke me'a mai ai, me'a mai.

'Eiki Minisit Mo'ui: Sea ko 'eku lave atu au ki he mahu'inga ko eni e fokotu'u ko eni na'e 'ohake pea na'e 'ikai ke fai ha laulea ki ai Sea ke u ki'i lave p ki ai kae toki hoko atu ki he palakalafi ko eni hono 4 Sea.

Ko e ngaahi konifelenisi 'a e ngaahi siasi Sea 'oku ne talamai ko e konifelenisi eni hono hingofulu m fiha, pea 'oku talamai he konifelenisi ko ia Sea 'a e matu'otu'a 'a e siasi ko ia mo ha ngaahi siasi ko e toki tupu hake, 'oku hanga he mata'ifika Sea 'o 'omai 'a e mahu'inga ko e Fale Alea eni 'o Tonga ko e talu eni 'ikai ke u ma'u ki ai Sea k 'oku mahu'inga ke fakatokanga'i he Fale ke 'i ai ha ta'u kuo tau h mai ko e fakaava eni 'a e Fale Alea hono fika 'o e fonua ke 'ilo'i he kakai 'o e fonua 'a e l l a mo e matu'otu'a 'a e Fale Alea 'o Tonga ki he kakai 'o e fonua.

Sea te u afe mai ki he...k 'oku ou tui p Sea 'oku mahu'inga 'a e fokotu'u ko eni ke fakatokanga'i ke fai ha fai ha ng ue ki ai 'a e Kalake pea mo e kau ng ue 'a e Fale Alea.

Sea K miti Kakato: M l

'Eiki Minisit Mo'ui: Sea na'e fili he Fale Alea ni 'a e K miti Tali Folofola, pea na'e 'omai 'a e toko ua mei he sea 'a e Hou'eiki N pele, toko ua mei he Kapineti pea toko ua mei he kau Fakafofonga Kakai, pea kuo 'ave 'etau falala kia kinautolu te nau fai lelei honau fatongia. Sea ko e me'a 'oku mahu'inga'ia 'a e motu'a ni ko e me'a lalahi ko na'e T Folofola ki ai 'a 'Ene 'Afio, ko e mo'ui lelei e kakai 'o e fonua, ko e ako ke fakafoki e ako ki he *international standard* pea mo e tu'unga faka'ekon mika e fonua, kapau 'oku ma'u kotoa ia 'i he l pooti pea mo e Tali Folofola ko e h leva e palopalema. Sea 'oku 'ikai ke u tui 'oku tonu ke fakamoleki ha taimi lahi 'a e Fale Alea ni hono alea'i eni he na'e 'ave 'etau falala ki he k miti na'e filí, hang eni ia te tau to e alea'i kapau 'oku peh Sea 'oua to e fili ha k miti tau toki mai p 'o alea'i heni 'a e Tali Folofola he 'e mole honau taimi he'enu fakataha pea fakataha pea tau mai tautolu ke tau vahevahe'i, me'a 'oku mahu'inga'ia e motu'a ni ko 'ene ma'u p fo'i tolu, ko e fo'i uho ia ko e T Folofola ko 'ene lava ia Sea.

'Oku ou tui na'e 'i ai p 'a e ngaahi me'a na'e 'ikai ke fakatokanga'i hang ko eni na'e fai ki ai ... 'oku ou poupuu atu ki he Fakafofonga N pele 'o Ha'apai Fika l. " 'E Ho'o 'Afio 'oku lave'i, 'oku mau lave'i 'a e ngaahi pole lalahi ko 'ene k toi k toa ia 'a e kau Fakafofonga e Fale Alea 'i loto 'o 'oua 'e to e fai ha fevahevahe'aki he 'oku ou tui ko e 'osi ko iá Sea kuo lava lelei 'a e Tali Folofola, ko e fanga ki'i 'omai ia ki he Fale ni Sea ke tau hanga siofi 'a e fanga ki'i me'a ke monomono ko eni kae lava ke fakahoko lelei mo vave ange ai 'etau ng ue Sea he 'oku ou tui kapau te tau hokohoko peh atu ko eni 'e 'osi e 'aho ni Sea, k 'oku tui 'a e motu'a ni 'oku lahi 'a e ngaahi 'isi mahu'inga ki he fonua pea mo e Fale Alea ke tau hoko atu ki ai, 'oku ou tui Sea ko e ki'i fakatonutonu ko 'oku ou poupuu atu ki h poupuu ki he 'Eiki Minisit Pa'anga pea 'oku ou 'osi tui au ia 'oku 'osi 'i h kakato h 'a e Tali Folofola ia Sea 'a e fo'i uho ko ia 'a e T Folofola 'a 'Ene 'Afio pea 'oku ou fokotu'u atu au Sea, m l ma'u faingam lie.

Sea K miti Kakato: 'A ia ko e ...m l Minisit ko e fakatonutonu eni 'oku t naki mai ki he palakalafi hono f , mea'i p 'e Sea e K miti Tali Folofola.

Lord Vaea: Sea pou pou atu p ki ai ki he me'a ko 'oku me'a mai ki ai 'a e 'Eiki Minisit Mo'ui, ko e kaveinga ia 'oku fai 'a e faka'amu ki ai ke hoko atu, hang ko ia 'oku 'omai 'oku fakatokanga'i 'a e fika ko ia e Fale Alea kae 'uma' 'a e tefito'i fatongia ko ia 'oku fai ki ai 'a e faka'amu p 'oku h heni 'i he faka'amu ko , k 'oku ou tui Sea kuo fai 'a e femahino'aki h ke hokohoko atu p ai 'a e fakalea ko , kapau 'oku me'a pea to'o 'a e tu'unga m tu'a kae peh p " 'E Ho'o 'Afio 'oku mau lave'i" pea hoko atu leva ki he ngaahi pole lalahi ko eni Sea m l .

Sea K miti Kakato: Pou pou, m l kuo tau tali 'a e palakalafi hono f , tau hoko mai ki he palakalafi hono nima, me'a mai Minisit Pa'anga.

'Eiki Minisit Pa'anga: Tapu pea mo e 'Eiki Sea pea 'oku ou kole ke u fakamalumu atu he tala fakatapu kakato kuo kamata'aki e fakataha ni Sea. Ko e me'a ko 'oku me'a ki ai 'a e Minisit Mo'ui 'oku ou pou pou atu ki ai, ko e ki'i fakalahi p eni ia, ke tuku mai p ki he Fale 'Eiki ke mou me'a ki ai, palakalafi f , 'osi ko 'a e palakalafi f .

Sea K miti Kakato: Ko ia nima eni

Fokotu'u ke fakakau

'Eiki Minisit Pa'anga: 'Ikai 'osi ko 'a e palakalafi f , t naki atu ki ai 'a e fakakaukau ko eni, 'oku talanoa 'a e palakalafi f ki he fekau mahu'inga 'e tolu ko eni na'e tuku mai, pea 'osi ko ia pea ko e fo'i s tesi faka'osi lave fakalukufua p ia ki he Patiseti, ko 'eku fokotu'u atu tonu ke fakalahi fakakau mo e, " 'Oku tokangaekina 'a e ngaahi ng ue ke paotoloaki 'a e koloa na'e t mei he Taloni 'i he Patiseti" ko e fakakaukau fakalukufua toki fai hono fakalea'i, k ko e 'uhinga e fokotu'u fakakaukau atu ko eni ko e Patiseti ko eni 'a e Pule'anga 'oku fakah mai ko eni ki he 17/18 'oku ne address e ngaahi 'isi ko eni, 'oku ne hanga 'o tokangaekina e ngaahi me'a ko mo e koloa na'e tuku mai, 'a e mo'ui lelei, 'a e ako, mo e langa faka'ekon mika 'a e fonua, ko e poini ia 'Eiki Sea 'oku ou fokotu'u atu, 'oku mahu'inga ia he 'oku tau fakaikiiki 'a e koloa 'oku t mei Fale Lahi pea ko e Patiseti ko eni 'oku fokotu'u mai he Pule'anga ko e me'a ng ue ia, p ko e vehicle ia ke lava 'o fakahoko 'a e koloa na'e t mei he Taloni m l 'Eiki Sea.

Sea K miti Kakato: 'A ia Minisit 'i he kongia ko eni 'osi e fonua pea toki hoko ai 'a e t naki s tesi ko ia? Mou mea'i Tongatapu Fika l, fo'i t naki s tesi ko ia?

Lord Vaea: Sea m l 'aupito, 'a ia ko e s tesi hono ua 'i he palakalafi ko eni 'i hono f , 'oku fai 'a e tokanga ki ai 'a e 'Eiki Minisit Pa'anga ke fakalahi 'a e lea 'aki e fo'i t naki ko eni 'oku tokanganekina 'a e 'ikai ke u lave'i lelei 'a e mei he Budget, 'oku h 'i he s tesi hono ua 'a e fokotu'u ko ia 'a e Pule'anga 'a e Budget ko ia 2017/18 pea mo e ngaahi fokotu'utu'u ke fakapa'anga pea mo e fakahoko 'a e ngaahi ng ue ki he kakai 'o e fonua, 'omai fakalukufua ia Sea, te'eki ke vahe ia Sea, 'a ia 'oku 'omai e s tesi ko eni, 'oku 'i ai leva 'a e ngaahi s tesi ki mui ange 'oku ne hanga leva ai 'o fakamatala faka'auliliki leva 'a e ngaahi ng ue 'oku fai'aki 'a e pa'anga, k 'oku ou peh Sea 'oku mahu'inga 'aupito 'a e fo'i s tesi ko 'i he'ene fo'i tu'u p ko he taimi ni ko hono to e highlight ko ke tokanga'i mavahe hangehang 'oku 'uhinga mai 'a e 'Eiki Minisit 'e to e lahi ange pa'anga 'e 'omai k 'oku 'uhinga p e, fe'unga p ko e pa'anga p 'oku ne 'omai pea ko ia p m l Sea.

Sea K miti Kakato: M l me'a mai e Minisit Ako ...

<007>

Taimi: 1130-1140

'Eiki Minisit Ako: Tapu mo e Seá pea 'oku ou kole ke u h fanga he ngaahi tala fakatapu 'oku aofaki 'i he K miti Kakato Ko e palakalafi hono 4, ko e fo'i s tesi p 'e 2. S tesi 'uluakí 'oku ne k toi 'e ia 'a e ngaahi me'a ko ia na'e tokanga ki ai 'a e Minisit Mo'uí, ko e pou pou p eni ki he Sea 'emau K miti. Ko e setesi hono uá, 'oku ne 'omi 'e ia 'a e fakakaukau ko ia na'e 'omai 'e he Minisit Pa'anga. 'Oku k toi p ai. Hang ko 'eku fakahoha'a 'anenaí Sea mo Hou'eiki, ko 'etau liliu p ha fo'i palakalafi, 'e uesia 'a e ' toenga palakalafi. Na'a nau 'osi vakai'i fakalelei 'e mautolu, pea ko 'ene hokohoko lelei eni, ke m lohi 'etau fo'i fokotu'u. Ko 'ene ue'i p 'a e fo'i palakalafi ko , kuo 'ikai ke loko 'i ai ha 'uhinga lelei 'o e palakalafi ko hoko atu, m l .

Sea K miti Kakato: Sai, 'oku to e 'i ai ha taha, kuo tau tali 'a e palakalafi hono 4. Tau hoko mai ki he palakalafi hono 5. 'Oku tau tali ia? (*Ne pou pou*). Tau hoko atu ki he 6. Palakalafi 7, palakalafi 8, palakalafi 9, 10. Vava'u 16, me'a mai.

Fokotu'u fakakau Tali Folofola 'ikai fakakakato ng ue ki he fiema'u vivili kakai

'Akosita Lavulavu: Tapu mo e Feitu'u na 'Eiki Sea, peh 'a e fakatapu ki he Hou'eiki K miti Kakato. 'Eiki Sea ko 'etau a'u eni ki he palakalafi 10?

Sea K miti Kakato: Hongofulu eni.

'Akosita Lavulavu : 'A ia Sea 'oku peh : 'E ho'o 'Afio, te mau fakahoko homau t kuingatá ke ng ue fakataha ki he fakal kufua ma'á e kakai 'o e fonua. Te mau fakahoko homau lelei tahá, 'o fakatatau ki he Konisit toné, pea mo e ngaahi Lao 'o e fonuá 'i he tokoni mai 'a e 'Eiki, pea hoko atu Sea. Ko e me'a 'oku ou tokanga ki aí Sea, na'e 'ikai ke 'i ai ha kongia ia 'i he T Folofola 'a e Tu'í na'e lave ke tau muimui ki he Konisit toné pea mo e Laó Sea. Pea 'oku ou fokotu'u atu Sea, f f kapau te tau liliu 'a e fo'i palakalafi ko ení, 'aki 'a e fo'i fakalea ko ení Sea. Ko hono 'uhingá p Sea, 'oku ou peh 'oku mahu'inga 'aupito ke fakakau atu eni. 'A ia 'oku pehe ni 'a e anga 'eku fokotu'u atu Sea, ke fakah ki he tali, "'E ho'o 'Afio, 'oku mau kole fakamolemole atu ki he 'Afioná, he'emau talangata'a mo 'emau fakatoloi me'a, he kuo 'osi atu eni 'a e to'u Fale Alea 'o e 2016, mo e 'ikai p ke lava ha ng ue ia 'a taha ki he ngaahi fiema'u vivili 'a e kakai. He na'e lahi ange 'emau t kehekehé, mo 'emau moveteveté, ka kuo mau tukup ke mau fakatomala, 'o ng ue fakataha kamata he ta'u ni Sea.

Ko e 'uhingá p Sea, 'i he ta'u kuo 'osí Sea, ko e T Folofola ko eni ko 'a e Tu'í (tapu pea mo ia Sea), ko e ngaahi tefito'i sekitoa ko ia na'e lave ki ai 'a e Tu'í, ko e me'a tatau p mo e ta'u ni Sea. 'Oku ou tui au ia Sea, ko e 'uhinga 'o e to e *repeat* mai 'e he Tama Tu'í 'a e ngaahi me'a ko eni 'e 3 ko eni ke tau tokanga ki aí, 'a ia ko e *Health, Education* pea mo e *Economic growth*. 'Oku ou tui au ia Sea 'oku fiema'u ke tau to e tokanga ange Sea. 'Oku ou tui Sea, 'oku tonu ke tau to e kole fakamolemole ki he Tama Tu'í Sea, he na'e 'ikai ke tau fakakakato ia 'e

tautolu Sea 'a e ngaahi ng ue ko ia mei he 2016 ki he ta'u 2017 Sea. Ko e anga ia 'o e fokotu'u, m l Sea.

Sea K miti Kakato: M l , 'oku ma'u p 'e he Kalaké 'a e fakatonutonu ko eni 'a Vava'u 16? Me'a mai 17 Fakafofonga Niua.

Fe'ao Vakaf : Sea tapu p mo e Feitu'u na, ('u'ulu 'a e maika)... 'Eiki Sea fakatapu ki he Hou'eiki M mipa 'o e Hou'eiki N pele pea fakatapu ki he Hou'eiki M mipa 'o e Hou'eiki N pele fakatapu ki he Hou'eiki M mipa 'o e kau Fakafofonga 'o e Kakai. Sea ko e ki'i fakahoha'a nounou p eni. 'Eiki Sea 'oku ou mei pou pou p au ki he me'a ko ia 'a e Fakafofonga Vava'u 16.

Sea K miti Kakato: M l .

Fe'ao Vakaf : 'Oku ou tui p Sea 'oku mahu'inga p ki he palakalafi faka'osi 'oku mea'i p ia 'e he Feitu'u na kae 'uma' 'a e Hou'eiki. Ko e tukup eni 'a e Hou'eiki M mipa ke fai hotau ngaahi fatongiá ki he lelei taha. Me'apango p ko e toutou 'asi 'a e lelei taha. Ko ia Sea ko e tu'unga p ia 'e fai ki he ma'olunga taha ko ia te tau fakahoko. Ko ia Sea 'oku fa'a fakahua p heni, fa'a lahi 'a e ' me'a 'oku tau 'ohake heni, 'oku ou tui p neongo ene mo'oní, ka 'oku mahu'inga p ke to e fakalelei'i p , he 'oku lahi p 'a e ngaahi me'a 'oku ou tui 'e tokoni pea 'e lava p ke fakahoko 'a e fekau 'oku tau faka'amu ko ia ki ai, mo e ngaahi fatongia Sea, pea fakahoko p 'i he ngaahi founa 'oku fakamat pule mo faka'apa'apa. Ko ia p 'a e fokotu'u atu p ki he palakalafi fakamuimuí m l .

Sea K miti Kakato: Me'a mai N pele Fika 1 'o Tongatapu.

Lord Vaea : M l Sea. 'Oku mamafa 'a e me'a ko ia 'oku me'a mai 'aki 'e Vava'u 16, mamafa 'aupito. Ko e ng ue 'a ho Fale ni Sea, 'oku ou fakafofonga'i atu 'a e ng ue. 'Oku me'a mai 'aki 'e he Fakafofonga 'o Vava'u, ke fai ha kole fakamolemole fekau'aki pea mo e t nounou, pea 'oku ua leva 'a e t nounou Sea. 'Uluakí, ko e fua fatongia ko ia 'a e 'Eiki Pal miá pea mo e Pule'anga. Ko u tui ko e kaveinga ia 'e toki foaki ia ki he K miti ng ue ko ia 'a e Falé, ke fai hano vakai'i 'a e me'a ko ia 'oku 'omai ko 'e he Fakafofonga Vava'u. Ko e 'uhingá 'oku ne fakahoko mai, 'oku 'i ai 'a e t nounou lahi. Ka ko e fatongia foki 'o e fakatau folofola atu ki he Tamá, he ta'u ko ia 'oku hanga maí, ko e vaká eni 'oku lele, ko e magari 'oku te'eki ai ke mahino. Pea ko e kaveinga ia 'a e 'Eiki Sea 'o e Fale Alea ke fakat t 'a e peaú, mo vakai ha magari 'oku lelei ke fail ki ai. Ko e taimi ko ia 'oku hake ai 'a e peaú mo e me'á, ko e anga ia 'o e folau. 'Oku 'ikai ke 'uhinga ia ke tu'u ai 'etau nofó 'atautolu. Pea 'oku peh 'a e 'uhinga ko ia hono ..'a e fo'i fakalea ko eni. Kapau ko e ' tungá Sea, 'oku lahi 'a e ngaahi vaka ia 'oku ngoto hotau potu tahí, mo e kakai kuo nau t kina 'o nau melemo. 'E 'osi 'a e senituli ia ko ení mo hono kei lau, ko e konga ia 'etau mo'uí Sea. Pea 'oku peh 'a e palakalafi ko ení, 'oku hanga 'e he palakalafi ko ení 'e Ho'o 'Afio 'oku mau hanga atu ki he ta'u fo'ou na, ko e ng ue ke fai. Oku 'ikai ke mau hanga 'o 'ilo'i 'a e t kunga 'o e magari, ka 'oku vivili 'a e lotó ke hoko atu 'a e nofo, pea mo e kaha'ú, pea 'oku 'uhinga peh . Ko e me'a ko ia 'oku me'a mai ki ai 'a e Fakafofonga Vava'u, ke tau vakai ki mui, 'ikai, 'osi, kuo t ia. Tau hoko atu kitautolu ki he 'etau ngaahi ng ue 'oku hanga mei mu'a. 'A ia 'oku 'uhinga peh 'a e palakalafi ko ení Sea. Ko ia ko e fakaleá ia m l Sea.

Sea K miti Kakato : M l . Me'a mai Minisit Ako.

'Eiki Minisit Ako: Tapu mo e 'Eiki Sea 'o e K miti Kakató, tapu mo e 'Eiki Pal miá kae 'uma' e Hou'eiki M mipa 'o e Kapineti. Tapu ki he Hou'eiki Fakafofonga 'o e kau N pelé, tapu ki he Hou'eiki Fakafofonga 'o e Kakai. Sea, ko e me'a ko eni 'a Vava'u 16, 'oku ou ongo'i l fusia 'aupito 'aupito au.

Sea K miti Kakato: Ko ia.

Tapou ke tauhi ngeia mo e molumalu Fale Alea

'Eiki Minisit Ako: Ko e Fale eni 'oku 'i ai hono molumalu, pea 'oku 'i ai hono ngeia. 'Oku ou ongo'i l fusia 'aupito. Ko e me'a ní na'e 'ikai ke fai ha ng ue 'a e Fale Alea? Na'e fai 'a e ng ue 'a e Fale Alea. 'Eiki Sea 'o e Fale Aleá 'oku me'á, ko e Pal miá , na'e ng ue 'a e Falé, ka 'oku hang 'oku tukuhifo kitautolu 'e Vava'u 16, na'e 'ikai ke fai ha ng ue 'a e Fale Alea. 'Oku ou kole atu, tauhi 'a e molumalu 'o e fonuá, ko e Hou'eiki N pele 'oku me'á...

<008>

Taimi: 1140-1150

'Eiki Minisit Ako: Ko e faka'apa'apa mo e ngaahi lea 'oku tau ng ue'aki, me'a ng ue 'a e Fale Alea 'o Tonga, lava mo e ngaahi fatongia na'a ta u fai ki hotau kakai. Ka 'oku ou pou pou ki he 'Eiki Sea 'o 'emau k miti, ko e tukup .

Sea K miti Kakato: Ko ia.

'Eiki Minisit Ako: Na'e a'u e ngaahi fakakaukau 'o peh , k taki p ka u hanga 'o lea atu 'i he lea fakapilit nia, mau ng ue'aki p 'a e ngaahi lea 'oku *positive*, 'oua 'e to e ng ue'aki ha lea 'oku *negative*, he ko e fakatau folofola ki he taloni 'o e fonua. Pea na'a mau ng ue'aki p 'a e ngaahi lea faka'apa'apa hang ko e Kupu 10. Ko e tukup ia 'a hotau Fale. Te tau muimui he Konisit tone mo fai e me'a 'oku ne finangalo ki ai, tulitulifua koe'uh ki he ngaahi me'a 'oku mokoi ki ai 'a 'Ene 'Afio. Ko ia 'oku peh 'a e fakahoha'a 'oku fai atu, faka'apa'apa lahi ki he Vava'u 16, a ko 'eku kole, tauhi e ngeia e Fale ni mo hono molumalu, m l .

Sea K miti Kakato: 'A me'a mai 'a Vava'u 15, si'i faingam lie eni ke me'a mai ai.

S miu Vaipulu: M l Sea. Tapu mo e Feitu'u na Sea kae 'uma' 'a e Hou'eiki K miti. 'E Sea 'oku ou faka'apa'apa p , 'oku ou manatu au ki he ngaahi ta'u ko , na'e 'i ai e motu'a na'e fili Fale Alea, pea ko e 'eke atu 'e he kakai, ko e h ho'o me'a 'oku 'ai ke 'alu 'o 'ai 'i Fale Alea, ko e tali ko 'a e mat pule ni, ko e feinga ke 'i ai ha taha ke ne, 'oku le'o lahi ke a'u ki 'olunga ke le'o, hono le'o ki 'olunga ke tala ki ai ko lalo eni kuo lailai he ng ue 'a loto. 'Eiki Sea, 'oku mahu'inga pea 'oku ou kole fakamolemole, 'oku ou taka pou pou au ia ki he me'a ko na'e me'a ki ai 'a Vava'u 16 he koe'uh 'Eiki Sea ko e folofola, ke tokanga ke fai e ng ue ki he kakai. Lolotonga ni, 'oku 'ikai lava 'o fakahoko, te u 'oatu e ki'i fakat t 'Eiki Sea na'e vahe mai 'emau pa'anga ko mei he Potung ue 'a e Pal mia (*MIA*) ke 'ai 'aki 'emau ' , mautolu hoku v henga 'o'oku, 'ai 'emau ' tangik . Pea na'e 'osi fou ia he founa ng ue totonu 'o tali 'e he *procurement*,

'Eiki Sea 'oku to e ta'ofi ia 'e he *CEO* ia ko 'o e Potung ue pea toki faai holo ia he folau holo 'i m mani ka mau tali e kakai, 'e vave ni 'a e t 'a e *El Nino* pea la'ala' , faingata'a'ia e kakai 'o e fonua.

Ke me'a ange ki h Sea, talu eni hono tali 'e he *procurement*, ta ko 'oku to e 'i ai p mo e me'a kehe. Ko e me'a ko eni na'e fehu'i, 'e 'osi kau k toa p ia 'i he *bidding documents*. Pea na'e 'osi fai he fatongia ko 'o e *procurement* 'o paasi mei ai. To e ta'ofi eni ia ko e fiema'u 'a e tokotaha 'a ia ko e me'a 'oku mahino 'oku 'ikai lau 'a e pepa. Pea 'ikai ke tuku p ke fai e fatongia ia 'o e kau me'a ko kae to e tu'u 'a e ng ue Sea. Ko eni 'e vave ni 'a e 'osi 'a e ta'u fakapa'anga 'oku kei tu'u p 'a e pa'anga ko ia 'Eiki Sea. Ko e fa'ahinga me'a ia 'oku 'uhinga ki ai ko 'a Vava'u 16. 'Osi 'oange e fatongia ia 'o e Pule'anga ke ngaahi 'a e hala. Tuai holo p ia 'i loto 'a e kau ng ue 'i loto, koe'uh 'oku 'alu p ko e, 'e me'a 'e iku ki ai 'Eiki Sea, na'a ku lave ki heni 'i he'emaui fakataha 'a e K miti Fakalalakaka 'a Vava'u, 'e iku 'o *order* tavale he 'osi 'a e ta'u fakapa'anga ko e fakamahamaha *vote*, ' me'a kae 'ikai ke 'ai ia he 'ikai ke mate ha taha ia kae tuku e ' hala 'i he lolotonga ni 'oku fiema'u ke fai.

Ko u faka'apa'apa p ki he 'Eiki Minisit Ako 'Eiki Sea ka 'oku mahu'inga ke ongo atu homau le'o mo e kakai 'oku mau fakafofonga'i ki he tafa'aki 'a e Pule'anga. Pea 'oku ou tui mahalo ko e me'a p kole p ki he Fakafofonga ke to e ki'i fakalelei'i ange ka 'oku ou tui 'Eiki Sea ko e ngaahi palopalema eni 'oku hoko ia pea 'e tukuaki'i leva kimautolu ko e kau fakafofonga 'e he kakai 'oku mau fakafofonga'i 'a na'e folofola ki ai 'a 'Ene 'Afio koe'uh p ko e ni'ihia 'i loto 'i he ngaahi feitu'u ko eni 'Eiki Sea 'oku nau fakafe' tungia'i 'a e ng ue ko 'oku fai.

Ko u manatu ki ho taimi ko 'Eiki Sea. Ka 'i ai ha me'a 'e h 'i he Tu'utu'uniTu'uma'u ko 'a e Fale, 'oku lava, ko 'ene 'alu p ko 'o a'u ko ki Fale Pa'anga 'oku 'alu ai p . Ko e 'aho ni ia 'oku 'ikai ke ai ha mafai ia 'o e tu'utu'uni tu'uma'u he 'oku talamai ia mei Fale Pa'anga ko 'enau founa ng ue 'a nautolu ia 'oku peh . Founa ng ue 'a nautolu ia 'oku peh . 'Eiki Sea, ko e kupu ko he tu'utu'uni tu'uma'u, ko e fakam nava'i ia 'e he Kupu 62 'o e Konisit tone. 'Oku 'ikai ke fai ha ng ue feng ue'aki fakataha 'i he lolotonga ni. 'Oku 'i ai 'a e faka'amu mo e finangalo ia 'o 'Ene 'Afio ke tokanga'i 'a e ngaahi fiema'u 'a hono kakai, ka 'e lava f f 'Eiki Sea? Ka 'e lava f f ? Kole fakamolemole atu kapau 'oku ngali fakam tatu'a e fakahoha'a, 'oua 'e tengihia kimautolu.

'Eiki Sea, ne u 'ave 'a e meili Sea fekau'aki mo e me'a ko eni ne u lave ki ai 'i he tangik vai, p ko e h ko e me'a 'oku hoko? Ko e palopalema ia 'oku 'uhinga ki ai e Fakafofonga. 'Oku mau palopalema'ia. Pea 'oku ou tui p 'Eiki Sea mahalo na 'oku 'i ai p ha founa ke fakalelei'i 'aki mo fakalelei'i ange 'a e tafa'aki ko ia, ko e Potung ue eni 'a e Pal mia totonu. Na'e folau e *CEO* pea tau mai he Pulelulu kuo 'osi, feinga atu ki ai 'ikai ke ng ue ia pea to e folau p ia 'i he Tokonaki. 'Oku 'ikai ke fie fakamo'oni ha to e taha ia 'Eiki Pal mia.

'Eiki Pal mia: Fakatonutonu atu p k taki fakamolemole.

Sea K miti Kakato: Fakatonutonu eni Vava'u 15.

'Eiki Pal mia: 'Oku 'i ai p e mo'oni 'i he, 'i he me'a ko ena 'a e Fakafofonga. Ka 'oku 'ikai ke lava e folau ko ia, 'e, nau fai p e ki'i ng ue ki ai pea 'oku nau to e nofo p heni, ko e tokotaha p

ne ki'i mu'a ia 'o t ki ai, pea ko e toko tolu 'oku 'ikai ke nau lava 'o folau k taki fakamolemole.

'Eiki Minisit Polisi: Fakamolemole, ki'i fakatonutonu atu p k taki. Faka'apa'apa lahi p Sea (Tapu mo e Feitu'u na) kae peh ki he Hou'eiki e K miti Kakato. Sea 'oku mahino p mahalo e me'a 'oku tokanga ki ai e Fakafofonga ko ena 'o Vava'u 'i he loto faka'apa'apa mo'oni ka ko e tali folofola eni 'oku lele ai ko e K miti Kakato he taimi ni ke fakakakato mu'a ia ka tau toki hoko atu. Pea 'oku ou kole p au Sea kapau 'e, tau foki mai he 'oku fie malanga atu e motu'a ni ia he kaveinga ko ia, tali folofola p ke kakato kae tali Sea na'a 'osi he 'aho ni p , m l Sea.

S miu Vaipulu: M l 'Eiki Sea, 'oku ou tali p ...

Sea K miti Kakato: Ko e me'a kotoa 'a Vava'u 16 ... (kovi 'a e ongo) ...

S miu Vaipulu: Ko e me'a ke fakat t 'Eiki Sea pea m l eni ia 'oku tali mai 'e he 'Eiki Pal mia 'oku fai e ng ue ki he me'a ni ka ko e natula ia ko 'oku fiema'u pea ko e tuí ko e me'a ia 'oku fie ma'u ko he Fakafofonga ka 'oku ou kole p au ki he Fakafofonga 'Eiki Sea kapau 'e pelul ia kae hoko atu e me'a 'a e k miti, koloa kuo ongo atu homau le'o 'Eiki Sea ke a'u atu, m l 'Eiki Sea.

Sea K miti Kakato: 'E Vava'u 16, me'a mai.

'Akosita Lavulavu: Tapu mo e Feitu'u na 'Eiki Sea peh foki 'eku fakatapu ki he Hou'eiki 'o e K miti Kakato ...

<009>

Taimi: 1150–1200

'Akosita Lavulavu: .. Sea ko u kole fakamolemole atu pe ki he Feitu'u na pea peh 'eku kole fakamolemole ki he 'Eiki Minisit pea mo e Hou'eiki Sea na'a peh na 'oku fu'u hoha'a pe fu'u h atu 'eku fakaleá Sea ka ko u fakam l atu p Sea ho'o kei k taki lahi ka ko u holomui ai leva Sea 'eku fokotu'ú. M l .

Sea K miti Kakato: M l .. Palakalafi 10 te tau a'u ki aí, 10 'oku tau a'u mai ki aí ka 'oku, tuku mai 'e Minisit Pa'anga ke me'a mai e Sea e K miti Tali Folofolá ka ke toki faka'osi mai.

Lord Vaea: M l Sea, vave pe. 'Oku ou tokanga atu pe ki he me'a ko na'e me'a mai ki ai 'a Vava'u 16 kae 'uma' Vava'u 14. Sea ko u kole ke nouti pe mu'a ia kae fakah mu'a ia 'o 'ave ia ki he K miti Kakato ko ia ko 'a e, K miti ko 'a e Fale Aleá ke kau ia 'i he'enua ngaahi ng ue ko ia 'a nautolú 'a e me'a ko eni ko na'e me'a mai'aki 'e he ongo Fakafofonga ko eni ko 'o Vava'ú kae fakam l ko eni kuo tali mahalo 'a e palakalafi ia ko iá. M l S ea.

Sea K miti Kakato: M l . 'A ia ko e me'a ko eni 'oku fokotu'u maí 'a ia kuo tau 'osi paasi tautolu mei ai kae fakatokanga'i pe.

Lord Vaea: Ko ia Sea ko u kole ke 'ave 'a e ngaahi me'a ko ení ia ki he K miti pe ko e *Privilege*

ka 'oku 'ikai ke u ma'u 'e au ki he K miti S siale pe ko e k miti h , ke 'ave ki ai ko e 'uhingá 'oku 'i ai e fakaikiiki ia ai Sea 'oku mahu'inga 'aupito pea ko u kole pe kae tali 'a e palakalafi ia ko kae 'ave toenga me'a ko na'e 'omai 'e Vava'u 16 kae 'uma' Vava'u 14. M l Sea.

Sea K miti Kakato: M l . Me'a mai e Minisit Pa'angá ke amohi e faingata'a ko ení.

'Eiki Minisit Pa'anga: Tapu pea mo e 'Eiki Seá pea ko u kole ke u h fanga mu'a he tala fakatapu Sea. 'Eiki Sea ko e fokotu'u fakakaukau atu p eni. Ko e fo'i lea ko u faka'amu ke fakah 'Eiki Sea, s tesi 'uluakí pe, uá k taki, "Te mau fakahoko homau lelei tahá 'o fakatatau ki he", pea fakah atu ai e lea ko ení, Fakatatau ki he ivi fakapa'anga 'o e fonuá pea toki hoko atu ai e Konisit tone mo e ' me'a ko iá. Kapau te mou me'a ki he t folofola ko 'a e Tama Tu'í, palakalafi 5, 'i he tafa'aki fakafonuá leva 'e ala tokoni p 'a e Pule'angá kae fakatatau pe ki he tu'unga ho ivi fakapa'anga. Lahi e me'a ia 'oku tau faka'amu ke fakahokó ke tokoni pea mo fakahoko ka ko e me'a ko 'e pulé, 'e pule hotau ivi ng ué, pea toki hoko atu e Konisit tone ia mo e laó mahino pe ia. M l 'Eiki Sea, ko e 'omai p ke fakakaukau'i 'e he Falé pe 'oku mou laum lie lelei ki ai.

Sea K miti Kakato: N pele 'Eua.

Lord Nuku: 'Eiki Sea kae 'uma' e Hou'eiki M mipa e K miti. Sea ko e me'a 'oku tokanga ki ai e motu'a ni 'Eiki Sea, ko e tali folofolá. Ko e tali folofolá 'oku fakahoko mai he 'e, mei he taloni e fonuá 'a e taumu'a ng ue ke tokanga ki ai e Fale Alea 'o Tonga 'i he ta'u ng ue ko ení, ko e ako mo e 'ekon mika pea mo e mo'ui. Ko e me'a ia na'e fai ki ai e folofolá. Pea ko e natula e folofolá 'Eiki Sea, ko 'etau tukup ke tau fai , 'a e me'a na'e fai ki ai e folofolá he ta'u ko ení, he to'u Fale Alea, he na'a ne folofola ko e to'u Fale Alea hono 17/18 ko e me'a eni 'oku mahu'inga ki he 'Ene 'Afio ke fai hono muimui'í. Ko e kongá ko eni ko ki he ' me'a ko eni ko 'oku tau to e fel veaki holo aí Sea, 'oku 'ikai ke 'i ai ha'ane fek kunga'aki 'a'ana ia pea mo e folofola na'e 'omai. Ko e folofola ko na'e 'omai, ko e fakafofonga pea mo hono v henga ke na feng ue'aki fakataha. Tokanga pea mo e fai fatongiá fakatefito ki he fiema'u 'a e kakaí Sea. Ko e ' me'a ko 'oku fai ko hení hang ko e me'a ko eni ko 'oku 'ai ke peh ko e to e fakatonutonu atu ki he ivi fakapa'anga 'a e fonuá, 'Eiki Sea, ko 'ene tu'u pe 'a e Konisit tone kuo kakato hotau ngafa fatongiá. He ko 'etau fuakava ia ko 'oku fai he Fale ni ke tau tauhi m 'oni'oni ki he 'Ene 'Afió mo e Konisit tone pea mo e lao 'o e fonuá Sea. Ko u 'uhinga pe 'eku fakahoha'a atú Sea m l eni ia kuo ongo atu e ngaahi le'ó 'i he taimi ni ka 'oku, ko e tali folofola ko na'e fai, na'e fai 'i he anga fakamat pule 'i he tu'unga 'o e anga e fakataufolofola ki he 'Ene 'Afió pea fakamahino ai mo e tefito'i fatongia 'o e Fale Alea kuo tau hanga 'o paasi pea mei he Fale ni, ki he ivi, to'ukupu ng ue 'o e fonuá ko e Kapinetí. Lava lelei hotau ngaahi fatongiá.

Ko e ngaahi t nounou 'Eiki Sea, ko u tui te tau toki lave tautolu ia ki ai 'i he patisetí. Kae 'ofa mu'a 'o tukuange mu'a 'a e tali folofolá he 'oku kau eni 'i he tali folofola 'oku alea'i fuoloa 'i he fale ni pea na'e kau e tali folofola ko ení 'i he k miti fuoloa hono ng ue'í. Ko e 'uhinga ia 'oku fai atu ai e kole atú 'Eiki Sea he ko eni te tau, 'ofa mai 'o tukuange, ko e fakatonutonu, he koe'uhí ko 'ene 'osi ko ení 'e to e fokí e k miti ke to e fakahoko fakalelei mai 'a e fatongiá 'o fakatatau ki he me'a ko ia ne tali 'e he Falé kuo 'osi 'i ai e fokotu'u 'o tali. Pea kapau 'e to e fokotu'u mo e ' fokotu'u ko ení, kuo pau ke fokí e k miti 'o to e fai e ngaué, ka ko u tuí, ne 'osi p 'e he 'Eiki Minisit Akó pea mo e Sea e, 'o e k miti e fatongia lelei. Ko e fanga ki'i me'a si'i pe hang ko

‘eku laú, ko e folofolá ko hono hangatonú pe eni na’e fai atu ki ai ‘a e ng ue ko ‘a e k mití, ‘ikai ke to e lave k miti ia ki ha to e me’a na’e ‘ikai ke kaunga ki he folofolá, ko e kakai pe pea mo e Fakafofonga Fale Alea ke tokanga ki hono v henga, pea mo e Pule’angá ke fakatefito ‘enau fakamolé ki he fiema’u ‘a e kakaí. ‘Osi, ko u tui kuo ‘osi, na’e ‘osi fakalukufua p ia ‘e he ‘Eiki Minisit Akó pea mo e Sea e k miti ko ení. Ko e fanga ki’i me’a ko ena ‘oku tau fiema’u ‘etautolu fakafo’ituitui ko ení, ka ko e lave ko ‘a e motu’a ni, ne fai pe ‘e he k mití ‘o fakatatau ki he folofola ko na’e t mei he fakaava ‘o e to’u Fale Alea ko ení. Pea ko u kole atú, ‘ofa mai ‘o tukuange koe’uhí ka tau hoko atu tautolu ia ki he ngaahi ng ue mahu’ingá, ngaahi t nounou koe’uhí ko e ngaahi me’a ia ko te tau hoko atu ki aí ko e ngaahi me’a ko ‘oku ‘ohake ko ‘e Vava’u 16. Ko u kole atu ke ma k fataha maua mo Vava’u 16 he kole fakamolemole he ‘osi ‘a ení.

Sea K miti Kakato: N pele, ko ho’o maau pe ‘a koe pea kuo tau paasi tautolu.

Lord Nuku: Ko ia ko ‘eku fokotu’u atu ia tau paasi ‘etautolu. M 1 .

Sea K miti Kakato: Me’a mai Minisit Pa’anga.

‘Eiki Minisit Pa’anga: Tapu p mo e ‘Eiki Sea. Ko u tui ‘oku, mo e Hou’eiki e Falé. ‘Eiki Sea, mahino p ‘eku fokotu’u ‘a’aku. Ko e ki’i fakalahi atu p . “Te mau fai homau lelei tahá ‘o makatu’unga ‘i he ivi fakapa’anga ‘o e fonuá” pea toki fakakakato. ‘Ikai ke ‘i ai ha me’a ‘e maumau ai Sea.

Sea K miti Kakato: M 1 .

‘Eiki Minisit Pa’anga: Ne ‘osi t folofola mai ko e ‘ me’a k toa, lahi e me’a ‘oku tau faka’amu ke faí pea tohi p ia he tohi faka’amú, ka ko e me’a ko ‘e lava he ‘aho ni mo ‘apongipongí, fakatatau p ki he ivi fakapa’anga mo e ivi faka’ikon mika e fonuá. M 1 .

Sea K miti Kakato: M 1 . Tau tali e palakalafi 10 mo e ngaahi fakatonutonu ko iá. 11.

Lord Vaea: Sea, ki’i fakahoha’a p mu’a he me’a ko ‘oku me’a mai ki ai ‘a e ‘Eiki Minisit Pa’angá. Ko u faka’apa’apa p ki ai Sea. Ko e talí e pa’angá ‘oku fai p ‘e he ‘Eiki Pal mia mo e Kapinetí ‘enau fevaeameni holo’aki ko ‘a e ivi ko fonuá. Ko ‘etau fo’i paasi p ‘etautolu fakalukufua e fo’i pa’angá ia, ko e fo’i pulú ‘ia nautolu, nau fa’iteliha nautolu hono laku mo hono sitepu mo hono ‘aka. Ko e fo’i fakalukufua ia Sea. ‘A ia ko e me’a ko ‘oku to e me’a mai ki ai ‘a e ‘Eiki Minisit , ‘oku hang kiate au ha’ane fakatokanga mai ‘a’ana ki he Palemiá ke fakasi’isi’i mahalo ‘ene me’á...

Sea K miti Kakato: ‘E N pele, ko e me’a mai ‘a e Minisit Pa’angá, ‘oku tau poupu ki he langá kae fakatatau ki hotau iví mo hotau malohí. He ‘ikai ke tau lele ‘ova ai, ‘o kapau ‘e ‘i ai ha me’a he ‘ikai malava, ko hotau iví p ia. Ka tau fiem lie p ‘oua te tau l unga kapau ‘oku ...

Lord Vaea: Ko ia Sea, ko ‘eku ‘uhingá ‘a’aku ia Sea, ko e fo’i talí eni ia ‘oku ‘osi kakato atu p he peesi ko , ko hono to e tu’u ko , ko hono to e t naki atu ki ai e fo’i me’a ko ‘oku me’a mai ki ai ‘a e ‘Eiki Minisit , ko hoku iví pea mo hono fakangatangá, ko e me’a p ia ‘a kinautolu

‘oku nau feme’a’aki ki ai he Kapinetí Sea. Si’isi’i ke to e fai ha feme’a’aki ia heni. Ko e me’a p
‘oku fai ‘e kitautolú ko e kole ‘ata’at , ko e me’a ia ‘a kinautolu p ko e h e me’a te nau ‘omaí,
m l Sea.

Sea K miti Kakato: M l . Me’a mai 17.

Fe’ao Vakát : Sea tapu p mo e Feitu’u na.

<001>

Taimi: 1200-1210

Fe’ao Vakát : ... Hou’eiki M mipa ‘o e Fale Aleá ‘a e K miti Kakató Sea. Sea ko ‘eku
fokotu’u p Sea na’a ngali fakal l a atu p ka tau p loti’i p fokotu’u ko eni ‘a e Minisit Pa’anga.
M l .

Lord Tu’iha’angana: Sea ka u ki’i tokoni atu p au Sea nounou p ia he ‘oku ...

Sea K miti: Me’a mai koe.

Lord Tu’iha’angana: Tapu mo e Feitu’u na Sea ka ‘oku mo’oni foki ‘a e fokotu’u ko ‘a
e Minisit Pa’anga ‘a ia p ko na’a ku lave ki ai ‘anenai.

Sea K miti: Ko ia.

Lord Tu’iha’angana: Ko e tali folofolá ke ofi ‘a e, ‘i he me’a ‘oku fai mai ‘aki ‘a e folofolá.
Ko e ngaahi fakalea ko ‘oku fai mai ‘aki e folofolá ko e me’a ia te tau tali atu ai. Kole
fakamolemole p ki he k miti ka ‘oku mo’oni p foki ‘a e k mití ia he ‘oku nau tali mai ‘enautolu
he Konisit toné mo e lao ‘oku ‘uhinga tatau p ia. He ‘oku, ko e fakamolé ‘oku pau ke pule’i ia
he ‘e lao he ‘ikai ke to e, ko e laó ‘a ko ‘oku ‘omi he patiseti ko e ivi ia ‘o e fonuá. Pea ‘ikai
ke to e, ‘a ia ‘oku ‘uhinga mai ‘a e k mití ia he me’a kehe ka na’e fakalea mai ‘a e folofolá ia ‘i he
me’a kehe ka ‘oku na tatau p . ‘A ia ‘e fakalea mai ‘a e Minisit Pa’angá ia ke fai ki he fakalea
ko na’e ‘omai he t folofolá ka ko e tu’u ko ‘o e Konisit toné mo e laó ‘oku tatau p . He ‘ikai
ke to e ‘ova e fakamolé he ivi ‘o e fonuá he ‘oku ‘omai e, ‘omai ko he laó ‘o fakah mai ko eni
he lao ko eni te tau hoko atu ki aí ko e ivi ia ‘o e fonuá pea ‘oku pau ke fakangata p ki ai e
fakamolé. M l .

Sea K miti: M l . Me’a mai Vava’u fika ua N pele.

Lord Tu’ilakepa: Sea ko e tapu p mo e Feitu’u na tapu ki he ‘Eiki Pal miá mo e Hou’eiki
K miti Kakato. ‘Eiki Sea na’a ku peh p ‘e au ‘e kole atu he ‘e ‘Eiki N pele ...

Sea K miti: N pele fakamolemole ...

Lord Tu’ilakepa: He ke tau hoko atu p mu’a Sea he ‘ikai ke to e ‘i ai ha taha ia ‘e fie foki

mai he uá ko e ‘osi ko ení pea tau to e t loí pea mou to e foki mai he uá. Mei ‘osi eni ia kae tuku atu si’i ni’ihi ko te nau ‘o fai e fakatau folofolá ka mau me’a atu e Hou’eiki pea lele ‘a e motu’a ni ke mea’i p ke me’a mai p ko homau le’o ‘oku f f Sea mahalo p ko e momoko.

Sea K miti: Me’a mai.

Lord Tu’ilakepa: Na’e ‘ikai ke u fie to e tu’u au Sea koe’uhí ko u tui au ki he me’a ko ‘oku me’a mai he ‘e ‘Eiki N pele ‘o ‘Eua ke tali ka tau hoko atu ‘Eiki Sea.

Sea K miti: M 1 .

Lord Tu’ilakepa: Ka koe’uhí ko hono to e ‘ohake eni ke tau ‘unu ke to e ofi ange ki he folofola ‘a ‘Ene ‘Afi , ‘Eiki Sea kapau ‘e peh te mou me’a hifo ki he palakalafi hono ua he folofola ‘o ‘Ene ‘Afi . *“Talu mei he huufi ‘a e to’u Fale Alea ‘o e ta’u kuo hili ‘oku tau kei f hangahangai p mo e ngaahi pole lalahi ko ia ‘e tolu ‘o e tu’unga e mo’ui lelei hotau fonuá, ko e ako ma’a e hako tupu ‘o e fonuá pea peh ki he tu’unga faka’ekon mika ‘o e fonua”* ‘Eiki Sea. Ko e ‘uhinga ia ko na’e ‘omai ai he ‘e Fakafofonga mei Vava’u 16 ‘a e fo’i lea ki he kole fakamolemole. ‘Ikai ke tau kole fakamolemole ‘a e Fale ni ia. ‘E faifai pea te tau m pe’e ki he Kapineti ko nautolu ‘oku tau, ko eni ko ‘etau ‘oatu p ‘ ngaahi fakakaukau ki he ngaahi sino ng ue m lohi e fonua ni ko e ‘Eiki Pal mia mo e Kapineti pea tuku atu ke nau me’a ‘o fai ha ng ue ki ai ‘Eiki Sea.

‘Osi ‘afio’i ‘e he Tu’í tapu mo ia ‘oku tau kei f hangahangai p tautolu mo e palopalema ko ení ‘Eiki Sea. Ko e palopalema ko ení ‘Eiki Sea mou me’a ki he akó ‘ikai ke tau fa’a lava ‘o fakamatala ‘Eiki Sea kei palopalema p akó. ‘Oku mou me’a ki he mo’ui lelei kuo ‘alu eni ‘a e taifoti ia ke to e lahi ange he fonua ni ‘Eiki Sea. Ko e tu’unga faka’ekon miká ‘Eiki Sea kapau te u lea ki he me’a ko iá ‘Eiki Sea ‘e to e hoha’a ‘a e Fale ni ‘Eiki Sea ka ko u peh ke ngata p ai.

Sea K miti: M 1 .

Lord Tu’ilakepa: Pea ko e ‘uhinga e me’a ko ‘oku, na’e ‘uhinga e ‘ohake ‘a e fika 16 ‘a ‘ene ki’i palakalafi, kiate au he’eku lau ‘Eiki Sea ‘oku tonu he koe’uhí na’e ‘ikai ke tau fai ... talu ‘etau to’u Fale Alea kuo hili ‘a ia ‘oku ‘afio’i kuo ‘afio’i ‘e he Tu’i ia e me’a kuo hoko he fonua ni ‘Eiki Sea. Ka ko u kole atu mu’a ke tau tali kapau ‘e peh ko e ‘ai ki he ivi fakapa’anga e fonua ni ‘Eiki Sea kuo ‘osi mea’i he ‘e M mipa ‘o e Fale ni pea ko u fakam l he fokotu’u e Falé ke me’a mai ‘a e kau Fakafofonga Kakai fakataha mo e Hou’eiki ‘o e fonuá he ‘oku ‘asi p he t folofola ‘a e Tu’i. Ko ia ko e fatongia ...

Sea K miti: N pele ko e ki’i fakatonutonu .

Lord Tu’ilakepa: ‘A kimoutolu ‘a e kakai ke fakahoko homou ngaahi fiema’u ki hotau Fakafofongá ...

‘Eiki Minisit Pa’anga: Ko e ki’i fakatonutonu Sea.

Sea K miti: N pele ko e ki’i fakatonutonu.

‘Eiki Minisit Pa’anga: Tapu pea mo e ‘Eiki Sea tapu pea mo e Hou’eiki M mipa ‘o e Falé. Sea ko u fakafoki atu au ‘e au ‘eku fokotu’u.

Sea K miti: Kuo fakafoki mai ka tau tali.

Lord Tu’ilakepa: Kae kehe Sea t ko ‘e fakafoki kae mei ‘osi hoku ivi ‘o’oku kae kehe ‘Eiki Sea fokotu’u atu ke tau tali .

Sea K miti: Fokotu’u ke tau tali e Tali Folofola ki he ‘Ene ‘Afi . Kalake pea mo hono ngaahi fakatonutonu. Kalake.

‘Akosita Lavulavu: Sea k taki.

Sea K miti: Me’a mai.

‘Akosita Lavulavu: Fakamolemole Sea ‘oku vave p eni. Palakalafi 11 ‘oku mau talamon atu mo e lotu ma’a e ‘Afio na ‘i he ‘amanaki hokosia ho ‘aho fakahifo. Ko u kole atu Sea f f kapau ‘e to’o “ho” mei he fo’i s tesi ko eni ko na’a ku toki lau atu palakalafi 11 Sea. Hang ‘oku ngali fakamatatu’a Sea ‘etau ...

Sea K miti: Kae hoko atu p ia hokosia “a ho” ...

‘Akosita Lavulavu: Fakahifo ko ia ‘a e ‘Afio ná.

Sea K miti: M l . Te tau tali ? Me’a faka’osi mai ‘Eiki Minisit Ako ka tau p loti.

‘Eiki Minisit Ako: M l ‘Eiki Sea. Ko e, tapu mo e Sea kae ‘uma’ ‘a e Hou’eiki ‘o e K miti Kakató. ‘Oku tonu p ia *your birthday*. ‘Oku ‘ikai ke hala ‘ene tu’u ko ia.

Sea K miti: ‘Oku tohi’i ia ‘i f Minisit ?

‘Eiki Minisit Ako: Tonu p sika.

Sea K miti: Ko e ‘uhinga p ‘a 16 ia ki he ongo kapau ‘oku tonu p ia pea ‘oku tau tali ia. Kalake. Ko kimoutolu ‘oku mou loto ke tau tali e tali folofolá pea mo hono ngaahi fakatonutonu ...

Lord Vaea: Sea k taki. Na’e ‘ikai ke to e ‘i ai ha fakatonutonu ia na’e to e, na’e to’o k toa ‘a e fakatonutonu ia h ...

Sea K miti: ‘Oku ‘asi p h ...

Lord Vaea: ... taimi ni ... ‘oku ‘ikai ke ‘i ai ha fakatonutonu.

Sea K miti: Ko e palakalafi f ‘e Tongatapu fika ‘uluaki N pele ‘oku ma’u p he ‘e l kootí ‘oku ma’u.

Lord Vaea: M 1 .

P loti'i 'o tali Tali Folofola & ngaahi fakatonutonu

Sea K miti: Kuo ke me'a ... k taki ko kimoutolu 'oku loto ki ai hiki hake homou nima ki 'olunga.

Kalake T pile: Sea 'oku loto ki ai 'a 'Aisake Valu Eke, Vili Manuopangai Faka'osiula Hingano, S miu Kuita Vaipulu, 'Akosita H vili Lavulavu, Sosefo Fe'aomoeata Vakata, 'Eiki Minisit Polisi, 'Eiki Minisit Ako mo e Ako Ng ue, 'Eiki Minisit Ngaahi Ng ue Lalahi, 'Eiki Minisit Mo'ui, 'Eiki Pal mia, 'Eiki Minisit Pa'anga, 'Eiki Minisit Lao, 'Eiki Minisit 'o e Ngaahi Kautaha Pisinisi 'a e Pule'anga, 'Eiki N pele Tu'iha'ateiho, 'Eiki N pele Tu'iha'angana, 'Eiki N pele Tu'ilakepa, 'Eiki N pele Vaea, 'Eiki N pele Tu'ivakan . Sea 'oku loto ki ai 'a e toko 18.

Sea K miti: 'Oku 'i ai ha ta'eloto fakah mai ?

Kalake T pile: 'Oku 'ikai ha fakah loto ki ai 'Eiki Sea.

Sea K miti: M 1 . Hou'eiki fakam l atu tau liliu 'o Fale Alea.

(Na'e liliu 'o **Fale Alea**.)

L pooti ki he ng ue kuo lava he Kōmiti Kakato

Veivosa Taka: Tapu mo e 'Eiki Sea 'o e Fale Alea kae fakahoko atu 'a e ng ue na'e lava 'o fakahoko mei he K miti Kakato. 'Eiki Sea kuo tali he 'e K miti Kakato 'a e tali folofola ki he 'Ene 'Afi fakataha mo hono ngaahi fakatonutonu. M 1 .

'Eiki Sea: Fakam l 'aupito ki he Sea 'o e K miti Kakato pea fakam l atu ki he K miti Kakato e lava lelei 'o e ng ue ki he tali folofola.

P loti'i 'o tali Tali Folofola & ngaahi fakatonutonu mei he K miti Kakato

Ko ia 'oku ke loto ke tau tali 'a e Tali Folofola mei he ng ue 'a e K miti Kakato k taki 'o hiki ho nima.

Kalake T pile: Sea 'oku loto ki ai 'a Veivosa *Light of Life* Taka, 'Aisake Valu Eke, Vili Manuopangai Faka'osiula Hingano, S miu Kuita Vaipulu, 'Akosita H vili Lavulavu, Sosefo Fe'aomoeata Vakata, 'Eiki Minisit Polisi, 'Eiki Minisit Ako mo e Ako Ng ue, 'Eiki Minisit Ngaahi Ng ue Lalahi, 'Eiki Minisit Mo'ui, 'Eiki Pal mia, 'Eiki Minisit Pa'anga, 'Eiki Minisit Lao, 'Eiki Minisit 'o e Ngaahi Kautaha Pisinisi 'a e Pule'anga, 'Eiki N pele Tu'iha'ateiho, 'Eiki N pele Tu'iha'angana, 'Eiki N pele Tu'ilakepa, 'Eiki N pele Vaea. Sea 'oku loto ki ai 'a e toko 18.

‘Eiki Sea: Ko ia ‘oku ‘ikai ke loto ki ai k taki ‘o hiki ho nima.

Kalake T pile: ‘Oku ‘ikai ha fakah loto ki ai ‘Eiki Sea.

‘Eiki Sea: Ko ia ko u kole atu mu’a ki he ‘Eiki N pele ‘Euá kae ‘uma’ ‘a e Fakafofonga fika 12 mei Ha’apai mo k taki ‘o me’a atu mo e, ‘osi hono fakalelei’i mei he kau ng ue pea toki h e taimi ‘oku fakahoko mai ai ke mou me’a atu ai ‘o fakahoko ‘a e tali folofolá kae kole p mu’a ke tau t loi hotau Falé ‘oleva ke na toki me’a mai, tuku kehe kapau ‘e h ’ele ‘a e Tu’i ki Ha’apai. Kae kehe te mau talitali atu p ‘e he ongo ki he ‘Eiki N pele ‘Euá pea mo Ha’apai 12 kae toki fakaongo atu leva ‘a e taimi ke tau ...

Lord Nuku: Fakam l atu Sea ki he ...

‘Eiki sea: ‘Oleva ho’o me’a mai he ‘oku te’eki ke u ‘osi au me’a hifo koe.

Lord Nuku: ‘Ikai ko ‘eku fakam l atu koe’uhí ke mou me’a moutolu heni ‘o fiem lie m l .

‘Eiki Sea: Ko ia Hou’eiki kae kole atu ke tau kelesi.

Kelesi

(Na’e kelesi ai p he ‘e ‘Eiki Sea, *Lord Tu’ivakan* .)

<002>

Fakam 'opo'opo Feme'a'aki Fale Alea 'o Tonga